

*ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування*

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., професор
_____ Володимир СИБІРЦЕВ
« ____ » _____ 20 __ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему:
«Запровадження системи прогнозування і попередження
банкрутства на підприємстві»

Виконав: здобувач 2 курсу, групи ФС-22м
ОПП «Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування»
_____ **Олександр КОЛІСНИК**

Керівник: доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та
страхування
_____ **Володимир СИБІРЦЕВ**

Рецензент: кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва та
готельно-ресторанної справи
_____ **Ірина ЖУРИЛО**

м. Кропивницький

Завідувачу кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Володимиру СИБІРЦЕВУ
здобувача вищої освіти економічного
факультету групи ФС-22М
(ОПП «Фінанси, банківська справа та
страхування спеціальності 072
«Фінанси,
банківська справа та страхування»)
Колісника Олександра Сергійовича

ЗАЯВА

Прошу дозволити мені виконати кваліфікаційну роботу за другим
(магістерським) рівнем вищої освіти на тему: «Запровадження системи
прогнозування і попередження банкрутства на підприємстві».

« 30 » червня 2023 р.

(підпис)

Погоджено:

Керівник кваліфікаційної роботи:

_____ доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів,
(підпис) банківської справи страхування **Володимир СИБІРЦЕВ**

« 30 » червня 2023 р.

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування:

_____ доктор економічних наук, професор **Володимир СИБІРЦЕВ**
(підпис)

« 30 » червня 2023 р.

Центральноукраїнський національний технічний університет

Факультет економічний

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Ступінь вищої освіти магістр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри

Володимир СИБІРЦЕВ

« 04 » вересня 2023 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Колісника Олександра Сергійовича

1. Тема роботи: **«Запровадження системи прогнозування і попередження банкрутства на підприємстві».**

2. Керівник роботи: **Сибірцев Володимир Васильович, д-р екон. наук, професор**

3. Строк подання роботи до захисту _____

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи:

Метою кваліфікаційної роботи є розкриття сутності та доведення необхідності формування та запровадження на підприємстві системи прогнозування та попередження банкрутства підприємства в сучасних умовах господарювання.

Завдання кваліфікаційної роботи: визначити сучасні підходи до трактування поняття «банкрутство»; вивчити сучасні підходи до розробки систем прогнозування і попередження банкрутства підприємств; дати фінансово-господарську характеристику діяльності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»; провести оцінку ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства за відповідними моделями; довести об'єктивну необхідність запровадження на досліджуваному підприємстві системи прогнозування та попередження банкрутства; дати детальну характеристику основних функціональних складових системи прогнозування та попередження банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка».

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи:

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1			
2			
3			

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану дослідження	жовтень 2023 р.	
2.	Підбір та вивчення літературних джерел за темою кваліфікаційної роботи	жовтень 2023 р.	
3.	Підготовка та подання керівнику: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - вступу та висновків	листопад 2023 р. листопад 2023 р. листопад 2023 р. грудень 2023 р.	
4.	Подання робочого варіанту роботи керівнику	грудень 2023 р.	
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	грудень 2023 р.	
6.	Нормо-контроль секретаря ЕК, перевірка на академічну доброчесність	грудень 2023 р. – січень 2024 р.	
7.	Відгук керівника	грудень 2023 р. – січень 2024 р.	
8.	Рецензування роботи. Підготовка документів, що подаються до ЕК (листи, довідки, інформаційний листок, висновок-виписки, опубліковані статті).	грудень 2023 р. – січень 2024 р.	
9.	Подання роботи завідувачу кафедри на допуск до захисту	січень 2024 р.	
10.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень завідувача кафедри.	січень 2024 р.	
11.	Подання роботи та супровідних документів до ЕК	січень 2024 р.	
12.	Захист роботи	січень 2024 р.	

Дата видачі завдання:

« 04 » вересня 2023 року

(підпис керівника)

Сибірцев В.В.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання:

« 04 » вересня 2023 року

(підпис здобувача)

Колісник О.С.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Колісник О. С. Запровадження системи прогнозування і попередження банкрутства на підприємстві. Рукопис.

Кваліфікаційна робота за ступенем вищої освіти «Магістр» за ОПП «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Центральноукраїнський національний технічний університет, Кропивницький, 2023.

У кваліфікаційній роботі розкрито сутність та доведено необхідність формування та запровадження на підприємстві системи прогнозування та попередження банкрутства, визначено сучасні підходи до трактування поняття «банкрутство» і розробки систем прогнозування і попередження банкрутства підприємств, дано фінансово-господарську характеристику діяльності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка», проведено оцінку ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства за відповідними моделями, дано детальну характеристику основних функціональних складових системи прогнозування та попередження банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка».

Наукова цінність одержаних результатів полягає в подальшому розвитку теоретичних положень, які визначають шляхи розробки і запровадження на підприємствах систем прогнозування і попередження банкрутства у контексті вивчення сучасних передумов забезпечення ефективного розвитку економіки України, завданням якої є завчасне виявлення ознак кризових явищ та ризиків і загроз банкрутства.

Ключові слова: підприємство, банкрутство, моделі оцінки ймовірності банкрутства, система прогнозування і попередження банкрутства, моніторинг, діагностика, планування, контролінг, управління фінансово-економічною безпекою.

ABSTRACTS

Kolisnyk O. S. Introduction of the system of forecasting and prevention of bankruptcy at the enterprise. Manuscript.

Qualification thesis for the degree of higher education "Master" in the OPP "Finance, Banking and Insurance", specialty 072 "Finance, Banking and Insurance". Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, 2023.

The qualification thesis reveals the essence and proves the need for the formation and implementation of a system for forecasting and preventing bankruptcy at the enterprise, identifies modern approaches to the interpretation of the concept of "bankruptcy" and the development of systems for forecasting and preventing bankruptcy of enterprises, gives a financial and economic description of the activities of the POG "APVT "Firm Laska", assesses the probability of bankruptcy of the studied enterprise according to appropriate models, gives a detailed description of the main functional components of the system

The scientific value of the obtained results consists in further development of theoretical provisions that determine the ways of development and implementation of bankruptcy forecasting and prevention systems at enterprises in the context of studying the current prerequisites for ensuring the effective development of the Ukrainian economy, the task of which is to identify early signs of crisis phenomena, risks and threats of bankruptcy.

Keywords: enterprise, bankruptcy, bankruptcy probability assessment models, bankruptcy forecasting and prevention system, monitoring, diagnostics, planning, controlling, financial and economic security management.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ	7
1.1. Сучасні підходи до трактування поняття «банкрутство»	7
1.2. Характеристика моделей оцінки ймовірності банкрутства	16
1.3. Сучасні підходи до розробки систем прогнозування і попередження банкрутства підприємств	27
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ ТА ПЕРЕДБАЧЕННЯ БАНКРУТСТВА ПОГ «АПВТ «ФІРМА ЛАСКА»	34
2.1. Характеристика результатів діяльності та організаційно-управлінської структури ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»	34
2.2. Застосування моделей оцінки ймовірності банкрутства в практичній діяльності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»	43
РОЗДІЛ 3. ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ І ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА НА ПОГ «АПВТ «ФІРМА ЛАСКА»	54
3.1. Ключові передумови розробки і запровадження на підприємстві системи прогнозування і попередження банкрутства	54
3.2. Розробка і запровадження системи прогнозування і попередження банкрутства на ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»	61
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Сучасна ринкова економіка характеризується високою динамічністю, нестабільністю та невизначеністю умов господарювання. Більшість вітчизняних підприємств сьогодні мають незадовільний фінансовий стан, катастрофічно збільшується їх кредиторська та дебіторська заборгованість, що потенційно може призвести до їх банкрутства, ліквідації, закриття, уходу з ринку тощо. Рівень неплатоспроможності сучасних підприємств нажалі збільшується і така ситуація, безумовно, вимагає пошуку шляхів та способів стабілізації їх діяльності та недопущення банкрутства.

На мікроекономічному рівні банкрутство підприємства та його ліквідація - це збитки для акціонерів (власників), кредиторів, виробничих партнерів, кінцевих споживачів продукції. На макроекономічному - зменшення податкових надходжень до бюджету та сприяння росту безробіття.

Обнадійливим є той факт, що значна кількість підприємств потрапляють у скрутне становище тимчасово. Проте якщо вчасно не відреагувати на загрози їх фінансово-економічному стану, підприємство дуже швидко опиняється у борговій залежності і не може продовжувати свою економічну діяльність. Існує багато суб'єктивних та об'єктивних причин для того, щоб навіть потенційно життєздатне підприємство, стало банкрутом.

Саме тому, розробка, формування та запровадження на підприємстві системи прогнозування і попередження банкрутства є об'єктивною необхідністю для успішного і стабільного розвитку та функціонування будь-якого підприємства в сучасних умовах розвитку економіки.

Актуальність теми. Діяльність підприємств будь якої форми власності сьогодні характеризується невизначеністю умов, які призводять до підвищення ступеню фінансово-економічних ризиків і, як наслідок, банкрутства. Для того, щоб максимально зменшити та передбачити негативний вплив ризиків на результати діяльності підприємств, керівникам підприємств необхідно розробляти та запроваджувати системи прогнозування і попередження

банкрутства. В зв'язку з цим дослідження можливостей таких систем сьогодні є надзвичайно важливим.

Отже, стан вивчення існуючих проблем, ступінь їх вирішення та перспективи розв'язання обумовили вибір теми кваліфікаційної роботи та окреслили її мету.

Мета дослідження. Основною метою кваліфікаційної роботи є розкриття сутності та доведення необхідності формування та запровадження на підприємстві системи прогнозування та попередження банкрутства підприємства в сучасних умовах господарювання.

Для досягнення поставленої мети необхідним було вирішення наступних **завдань:**

- визначити сучасні підходи до трактування поняття «банкрутство»;
- вивчити сучасні підходи до розробки систем прогнозування і попередження банкрутства підприємств;
- дати фінансово-господарську характеристику діяльності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»;
- провести оцінку ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства за відповідними моделями;
- довести об'єктивну необхідність запровадження на досліджуваному підприємстві системи прогнозування та попередження банкрутства;
- дати детальну характеристику основних функціональних складових системи прогнозування та попередження банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка».

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процеси виявлення, прогнозування і попередження банкрутства підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні положення, науково-методичні підходи та практичні аспекти формування системи прогнозування і попередження банкрутства підприємства.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано загальні

методи наукового пізнання, аналітичні та статистичні методи, синтезу, аналізу, метод порівняння, а також методи економічного аналізу даних.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження стали: законодавчі та нормативно-правові акти України, результати досліджень різних наукових шкіл, матеріали періодичних видань, монографій, наукові праці з питань банкрутства підприємств, а також фінансова звітність ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за 2018- 2022рр.

Наукова цінність одержаних результатів полягає в подальшому розвитку теоретичних положень, які визначають шляхи розробки і запровадження на підприємствах систем прогнозування і попередження банкрутства у контексті вивчення сучасних передумов забезпечення ефективного розвитку економіки України, завданням якої є завчасне виявлення ознак кризових явищ та ризиків і загроз банкрутства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що використання запропонованих у кваліфікаційній роботі пропозицій і рекомендацій у сфері формування і реалізації політики недопущення банкрутства підприємств сприяє підвищенню ефективності їх функціонування та узгодженості із завданнями забезпечення економічного зростання країни.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та наукові результати кваліфікаційної роботи обговорювалися і отримали позитивні відгуки на VI Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України» (7-8 грудня 2023 р., м. Кропивницький).

Публікації. При підготовці наукового дослідження автором опубліковано тези «Система прогнозування банкрутства підприємств».

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота містить титульну сторінку, анотацію, зміст, вступ, основну частину, яка складається з трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота викладена на 79 сторінках, містить 11 таблиць, 5 рисунків, 13 додатків. Список використаних джерел охоплює 40 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1. Сучасні підходи до трактування поняття «банкрутство»

«Сучасні динамічні умови розвитку економіки диктують підприємствам досить жорсткі умови господарювання, у зв'язку з чим підприємства вимушені швидко реагувати та пристосовуватись до кардинальних змін зовнішнього середовища з метою збереження своїх конкурентних позицій, проведення подальшої успішної діяльності та одержання прибутку. В протилежному випадку – зростання заборгованості, неплатоспроможність, збитковість результатів діяльності підприємства призводять в кінцевому підсумку до його банкрутства» [29].

Сьогодні проблема банкрутства підприємств для України є однією з найактуальніших. Банкрутство окремого суб'єкта господарювання має негативні наслідки, кожне банкрутство підриває національну економіку, суттєво гальмує її розвиток. Банкрутство має ряд негативних наслідків не лише для конкретного підприємства та його працівників, але також для інших компаній, установ, держави та суспільства в цілому. Ускладнення фінансового становища одного підприємства може вплинути на величезну кількість партнерів по бізнесу, постачальників, замовників, інвесторів. В економіці під час процесу банкрутства підприємств виникають такі труднощі, як: зменшення попиту на продукцію виробників, зниження обсягів виробництва, збільшення заборгованості перед постачальниками, державним бюджетом та банками, затримки з виплатою заробітної плати працівникам, непередбачувані зміни в економічному середовищі.

У сучасних глобальних ринкових умовах наслідки впливу динамічного і конкурентного середовища відчують підприємства, які працюють в різних країнах, регіонах, галузях (виробництво, торгівля, будівництво тощо) і сферах

діяльності, мають різну величину, організаційно-правовий статус і юридичну форму (публічні компанії, приватні компанії, малі підприємства тощо). Проблема банкрутства є надзвичайно актуальною для підприємств України, незалежно від їх юридичних форм та форм власності. Це питання має загальнодержавне та соціальне значення, оскільки рівень життя населення, його соціальна стабільність та добробут залежать від стійкого фінансового стану підприємств. І навпаки, банкрутство суб'єктів господарювання призводить до безробіття (зменшення кількості робочих місць), зниження життєвого рівня та соціальних конфліктів, збільшуючи напругу в суспільстві, зменшення податкових надходжень до бюджетів всіх рівнів.

Динамічний розвиток сучасної економіки вимагає від суб'єктів господарювання постійно адаптуватись до нових умов діяльності, постійно змінюватись та впроваджувати інновації. Нестабільність у здійсненні господарської діяльності більшості підприємств ставить перед ними завдання пошуку нових стратегій для запобігання та уникнення потенційного банкрутства.

Причини банкрутства будь якого окремо взятого підприємства можуть бути дуже різноманітними, проте вони завжди мають зовнішній (такий, що дуже важко або неможливо врахувати і спрогнозувати) і внутрішній (такий, що безпосередньо залежить від форм, методів та організації роботи на самому підприємстві) вплив.

«Зовнішні фактори є об'єктивними по відношенню до підприємства-банкрута: військовий стан; світова економічна криза; політична нестабільність суспільства; зміна зовнішньоекономічної спрямованості держави і необґрунтованість економічної політики уряду; погіршення соціально-економічної ситуації; недосконалість законодавчої системи та інші» [11, с. 57].

Внутрішніми факторами впливу, які є суб'єктивними для підприємства-банкрута, І.М. Єпіфанова визначає такі: «несвоєчасність і неадекватність реакції на зміни в ринковому середовищі; стійкі недоліки у економічній політиці підприємства; недосконалість системи стратегічного планування і розвитку

підприємства; неефективність використання інструментарію управління підприємством; низький техніко-технологічний рівень виробництва (здійснення послуг); значні прорахунки в організації праці; збільшення різних видів заборгованостей; необґрунтованість вибору інвестиційних проектів на фоні недостатності джерел фінансування; недостатність або нерегулярність застосування на підприємстві доступних засобів діагностики ймовірності банкрутства» [11, с. 57].

Саме негативний вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на результати фінансово-господарської діяльності підприємства і призводить до настання його банкрутства. В свою чергу, позитивний вплив на рівень фінансової безпеки підприємства, рівень його конкурентоспроможності, фінансового стану та інше має мінімізація ризику банкрутства всіма доступними способами і методами.

Про банкрутство підприємства свідчить його неспроможність виконати свої фінансові зобов'язання. Зокрема, Бланк І.О. звертає увагу на «реалізацію катастрофічних ризиків підприємства в процесі його фінансової діяльності», в результаті чого воно може виявитись «нездатним задовольнити у встановлені терміни пред'явлені з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом» [5].

Це становище може виникнути через низку факторів, таких як зниження платоспроможності, неправильне фінансове планування або неспроможність вирішити проблеми, що виникають у процесі господарської діяльності.

Під впливом тенденцій в економіці, що сприяють погіршенню фінансового стану неконкурентоспроможних підприємств, знищенню окремих контрагентів, В.І. Рудика, Ю.М. Великий та О.Д. Зьома сучасними причинами виникнення банкрутства підприємств вважають:

- «посилення ролі транснаціональних компаній, процеси злиття великих підприємств, об'єднання, тим самим збільшення рівня конкуренції;
- взаємозалежність економік різних країн і можливість виникнення ефекту доміно під час фінансово-економічних криз та банкрутств підприємств;
- динамічність піднесення світової економіки;

- внутрішні корпоративні скандали;
- зростання загрози пандемій, природних катаклізмів та кількості техногенних аварій;
- збільшення вимог та потреб споживачів до продукції та послуг підприємств;
- зростання частки наукомістких продуктів і послуг;
- Internet-злочини та віртуальні махінації;
- зростання кількості терористичних актів у світі, що може спричинити фінансові та економічні кризи;
- суттєве скорочення життєвого циклу товарів та послуг» [20, с. 130].

Тут варто зауважити, що банкрутство підприємств - це наслідок глибокої фінансової кризи. Фінансова криза розглядається як період розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей керівництва впливати на фінансові відносини.

Криза може настати на будь-якому суб'єкті господарювання у певний момент, якщо на нього впливають такі фактори: зміна ринкових умов, постійне або періодичне оновлення технології, перебудова організаційної структури виробництва, поетапна зміна зовнішнього середовища та набір нового персоналу. Крім того, є інші фактори, які мають менше значення: політична обстановка, стратегічні помилки в управлінні, недостатнє зосередження на розвитку та низька конкурентна здатність. Протягом останніх десяти років кризові явища характеризуються більш високим рівнем ризиків через суттєве збільшення конкуренції та процеси глобалізації ринків, що створює загрози навіть для достатньо платоспроможних та ефективно діючих підприємств. Соціально-політичні проблеми ще більше підсилюють кризові явища в економіці, змушуючи керівництво підприємств приділяти значну увагу забезпеченню стабільності доходів та збереженню необхідного рівня платоспроможності. Найбільш небезпечним наслідком кризи для підприємства вважається його банкрутство.

На практиці саме з кризою ототожнюють загрозу неплатоспроможності та

банкрутства підприємства, діяльність його в сфері, яка не приносить прибутку або недостатньо високий рівень потенціалу підприємства, якого не вистачає для ефективного функціонування. Із позиції фінансового менеджменту «кризовий стан підприємства полягає в його неможливості виконувати свої фінансові зобов'язання для забезпечення поточної виробничої діяльності» [18, с. 342].

Проблемі банкрутства завжди приділялась і продовжує приділятись велика увага з боку вітчизняних і зарубіжних науковців. Вони проводять дослідження, що охоплюють теоретичні, методологічні та практичні аспекти попередження банкрутства на підприємствах і дозволяють розкривати різноманітні виміри проблеми та надають підстави для розробки ефективних стратегій й інструментів запобігання фінансовим кризам, які згубно впливають на діяльність підприємств.

Такі підходи дозволяють об'єднувати світовий досвід і внутрішні знання для створення комплексних підходів до управління фінансовою стабільністю вітчизняних підприємств і запобігання їх банкрутству.

Серед вітчизняних науковців, що висвітлювали проблематику поняття «банкрутство», в результаті вивчення різноманітних джерел, ми виділили таких, як: О.Б. Андрушко, М.М. Берест, І.І. Благун, І.О. Бланк, О.Я. Базілінська, О.В. Гук, С.М. Іванюта, І.Н. Карпунь, Н.І. Коломієць, В.М. Папуцин, В.О. Подольська, Н.Г. Сейсебаєва, О.М. Скібіцький, Г.О. Сукрушева, О.О. Терещенко, А.П. Тимошенко, О.В. Топчанюк, А.В. Череп, О.О. Шапурова, Н.П. Шморгун, А.М. Штангрет та багато інших. Відомих зарубіжних науковців таких, як Е. Альтман, Р. Ліс, А. Таффлер і Г. Спрінгейт ми виділили як таких, що досліджували питання прогнозування та визначення ймовірності банкрутства підприємства на базі мультидискримінантних моделей.

Ми впевнені, що здійснення ефективного аналізу ймовірності банкрутства неможливо без ознайомлення з теоретичною базою поняття та існуючими трактуваннями поняття «банкрутства» і тому у таблиці 1.1 зафіксували різні підходи до трактування сутності поняття «банкрутство» деякими із зазначених вище науковців.

Наукові підходи до визначення поняття «банкрутство»

Науковці	Трактування поняття	
	Банкрутство – це	
М. М. Берест А. П. Тимошенко		«визнана судом неспроможність господарюючого суб'єкта виконувати свої зобов'язання та продовжувати підприємницьку діяльність внаслідок її економічної неефективності, що є негативним наслідком кризи, призводить до порушення фінансових відносин і ставить під загрозу подальше існування підприємства» [3]
І. О. Бланк		встановлена в судовому порядку фінансова неспроможність підприємства, тобто нездатність підприємства задовольнити в установлені строки пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги та виконати зобов'язання перед бюджетом» [5]
Воронкова Т. Є., Рибальченко Н. П.		«міра економічної та юридичної відповідальності господарюючого суб'єкта, виражена в припиненні його господарсько-фінансової діяльності за рішенням суду, у зв'язку з нездатністю задовольнити визнані правомірними вимоги кредиторів і виконати зобов'язання перед бюджетом через перевищення заборгованості над вартістю його майна» [9]
Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д.		«абсолютна неплатоспроможність боржника, що є наслідком глибокої фінансової кризи, внаслідок якої підприємство не може задовольнити пред'явлені йому кредиторами вимоги» [20]
Сейсебаєва Н. Г., Топчанюк О. В.		«кризовий стан, що потребує спеціальних методів управління, та виникає через зниження платоспроможності» [21]
Скочиляс С. М.		«неспроможність підприємства задовольнити вимоги кредиторів щодо сплати за товари, роботи та послуги, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджет і позабюджетні фонди» [22]
Сукрушева Г. О., Папуцин В. М.		«закономірне явище ринкової економіки - неефективні, збиткові, неплатоспроможні підприємства припиняють власну діяльність». «наслідок глибокої фінансової кризи підприємства, що приводить до відмови фінансувати основну поточну діяльність у зв'язку з відсутністю коштів, та відмова сплачувати за власними борговими зобов'язаннями, що є підставою для ліквідації підприємства» [24]
О. О. Терещенко		«такий стан, у якому підприємство не в змозі в установлені строки задовольняти вимоги, встановлені кредиторами, та зобов'язання перед бюджетом, це пов'язано з тим, що в підприємства існує проблема недостатності активів у ліквідній формі» [26].
А.В. Череп		«реалізація катастрофічних ризиків підприємства в процесі його фінансової діяльності, внаслідок якої воно не здатне задовольнити у встановлені терміни висунуті з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом» [36]

Джерело: складена автором

З наданих у таблиці 1.1 визначень видно, що підходи до трактування поняття «банкрутство» досить різноманітні, іноді розбіжні і, навіть, суперечливі,

а це свідчить про відсутність загальноприйнятого погляду на сутність банкрутства, багатогранність проблеми, неоднозначність у проявах, несподіваність наслідків та різноманітність шляхів недопущення або виходу. В результаті, всі аспекти, пов'язані з цим явищем (причини, наслідки, заходи запобігання), залишаються недостатньо дослідженими у контексті сучасних умов господарювання та динамічного зовнішнього середовища.

Не можна залишити поза увагою і актуальне визначення банкрутства у законодавчо-нормативні базі України: Господарському кодексі, Кодексі з процедур банкрутства та Кримінальному кодексі (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Тлумачення терміну «банкрутство» у законодавчій базі України

Джерело, стаття		Трактування поняття
Кодекс України з процедур банкрутства, ст. 1	Банкрутство – це	«визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури» [12].
Господарський кодекс України, ст. 209		«нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури» [10].
Кримінальний кодекс України, ст. 219		«стійка фінансова неспроможність суб'єкта господарської діяльності» [14].

Джерело: складена автором

Як бачимо з таблиці 1.2 термінологія чинного законодавства України з питань банкрутства включає не лише поняття «банкрутство», але також і «неплатоспроможність», які використовуються як взаємозамінні. Це є специфікою української правової системи, яка не повністю відповідає міжнародній практиці. Світовий досвід показує, що термін «банкрутство» включає в себе ширше значення, вказуючи на скоєння боржником діяння, яке вимагає кримінального покарання оскільки завдає шкоди кредиторам. З іншого боку, термін «неспроможність» охоплює більший спектр понять і позначає визнану вже судовим рішенням нездатність особи чи підприємства виконати свої

боргові зобов'язання. У Кодексі України з процедур банкрутства «неплатоспроможність» визначається як «неспроможність боржника виконати після встановленого терміну грошові зобов'язання перед кредиторами, крім випадків застосування процедур, передбачених цим Кодексом» [12]. З цього визначення можна зробити висновок, що спочатку виникає неплатоспроможність боржника, а у разі неможливості відновлення платоспроможності та задоволення вимог кредиторів настає банкрутство. Отже, основним критерієм банкрутства є неплатоспроможність боржника.

У Кодексі України з процедури банкрутства визначено заходи протидії банкрутству: «повідомлення про ознаки засновників, власників, надання фінансової допомоги, санація боржника для відновлення платоспроможності через організаційно-господарські, управлінські, інвестиційні, технічні, фінансово-економічні, правові заходи» [12].

Цілком зрозумілими тут є інтереси кредиторів та боржника, перші з яких намагаються задовольнити власні вимоги, а другі - відновити свою платоспроможність. Інтерес держави полягає в тому, що у разі відновлення платоспроможності боржник знов почне сплачувати податки, збережуться робочі місця, а кредитори, отримавши задоволення власних вимог, самі не стануть банкрутами. Інтерес суспільства, в такій ситуації, полягає у встановленні правової основи для нормального функціонування ринкової економіки.

Отже, виходячи з дослідження теоретичної бази поняття «банкрутство» як наслідку скорочення платоспроможності та доходів, пріоритетами в діяльності підприємств потрібно вважати наступне:

1. Контроль дебіторської заборгованості клієнтів: спрямовано на постійний моніторинг та ефективний управлінський контроль над виникненням заборгованості.

2. Перегляд угод з покупцями: проведення аналізу угод з метою виявлення найбільш вірогідних ризиків у діяльності клієнтів та укладення договорів, які чітко визначають способи усунення цих ризиків.

3. Оперативне, тактичне та стратегічне планування дебіторської та

кредиторської заборгованості: забезпечення систематичного планування зобов'язань з обидвох сторін для «очищення» від найбільш ризикованих та неплатоспроможних дебіторів.

4. Ефективне управління оборотним капіталом: максимізація управління оборотним капіталом, зокрема, зменшення запасів, відстрочення платежів постачальникам та швидке збільшення обороту коштів, може допомогти забезпечити достатність грошових потоків для вирішення фінансових труднощів.

5. Диверсифікація джерел доходу: розширення ринків або впровадження нових продуктів може стати стратегією для розширення доходів підприємства. Диверсифікація дозволяє зменшити залежність від конкретного сегменту чи ринку.

6. Оптимізація витрат: ретельний аналіз витрат та їх оптимізація є важливим кроком в управлінні фінансами. Зменшення неупорядкованих витрат та ефективне використання ресурсів можуть позитивно позначитися на фінансовому стані підприємства.

7. Вивчення можливостей фінансової реструктуризації: розгляд можливостей здійснення фінансової реструктуризації, такої як переговори з кредиторами, перегляд умов позик та реорганізація боргів, може допомогти підприємству подолати труднощі та покращити його фінансовий стан.

8. Залучення інвестицій або кредитів: Активний пошук можливостей для залучення нових інвестицій чи отримання кредитів може забезпечити необхідні фінансові ресурси для виходу з кризової ситуації.

Ці пріоритети повинні взаємодіяти та спільно спрямовуватись на забезпечення фінансової стійкості та розвитку підприємства в умовах викликів пов'язаних із зниженням платоспроможності та доходів. Але, задля забезпечення максимальної ефективності, результативності і актуальності заходів попередження банкрутства, їм повинна передувати оцінка ймовірності банкрутства, яка має бути підпорядкована меті відновлення платоспроможності і фінансового оздоровлення підприємства.

1.2. Характеристика моделей оцінки ймовірності банкрутства

Передумовою зниження ймовірності банкрутства будь якого підприємства є проведення своєчасної оцінки його фінансового стану, який характеризується платоспроможністю та фінансовою стійкістю.

Платоспроможність відображає здатність суб'єкта господарювання виконувати свої фінансові зобов'язання перед співробітниками, іншими юридичними та фізичними особами, а також перед державою протягом визначеного періоду. Це поняття визначається як здатність господарюючого суб'єкта вчасно розплатитися з короткостроковими зобов'язаннями. Щоб ефективно уникати неплатоспроможності підприємства, важливо систематично проводити фінансовий аналіз його діяльності.

Фінансова стійкість підприємства відображає його здатність утримувати стабільний фінансовий стан та долати економічні труднощі чи фінансові виклики. Це поняття охоплює різні аспекти фінансового здоров'я підприємства і включає такі елементи:

1. Ліквідність: здатність підприємства швидко конвертувати свої активи в готівку або еквівалент готівки. Висока ліквідність гарантує, що підприємство може вчасно виконати свої платежі.

2. Спроможність погашати борги: здатність вчасно виплачувати власні зобов'язання та борги перед кредиторами.

3. Прибутковість: здатність підприємства генерувати прибуток із своєї основної діяльності.

4. Капіталізація: співвідношення між власним та позиковим капіталом підприємства. Велика частка власного капіталу може свідчити про фінансову стійкість.

5. Управління оборотним капіталом: ефективне управління запасами, дебіторською та кредиторською заборгованістю для забезпечення оптимального обороту коштів.

6. Ефективність витрат: здатність оптимізувати витрати і забезпечувати

при цьому високу продуктивність.

7. Резерви і ризикове управління: здатність формувати фінансові резерви та ефективно управляти ризиками, пов'язаними з економічними коливаннями або іншими факторами.

Вказані вище елементи в сукупності формують фінансову стійкість підприємства, що дозволяє йому успішно функціонувати і розвиватися в умовах ринкових та економічних труднощів.

Для того, щоб своєчасно попереджати неплатоспроможність підприємства і підтримувати його фінансову стійкість, потрібно систематично аналізувати його діяльність.

У попередньому підрозділі кваліфікаційної роботи нами було визначено, що банкрутство є кризовим станом підприємства, який потребує спеціальних методів управління. Світова практика підтверджує, що економетричні моделі, побудовані на основі фінансових коефіцієнтів, є найпоширенішими в інструментарії оцінки фінансового стану та схильності підприємства до банкрутства. Застосування економетричних моделей дозволяє ефективно використовувати фінансові дані для прогнозування можливостей підприємства у майбутньому. Кожен метод має свої переваги та обмеження, і вибір конкретного підходу повинен базуватися на аналізі його ефективності та відповідності конкретним умовам підприємства.

В сучасних умовах дуже важливо використовувати такі науково обґрунтовані моделі оцінки ймовірності банкрутства, щоб сформулювати ефективну фінансову політику та визначити заходи для підвищення ефективності використання фінансових ресурсів. Такі моделі дозволяють попереджати банкрутство підприємства, розробляти стратегії виходу з кризового стану та підвищувати його платоспроможність на ранніх стадіях проявів ймовірного банкрутства.

Отже, обрання методу оцінки фінансового стану підприємства вимагає ретельного аналізу та врахування конкретних умов, забезпечуючи максимальну точність та однозначність отриманих результатів.

Інструментом вирішення цього завдання можуть виступати моделі оцінки ймовірності банкрутства, оскільки отриманим результатом у процесі розрахунків є показник, який відповідно до заданої шкали дає змогу констатувати наявність чи відсутність фінансової стійкості, її порушення, передкризовий стан або ж високу ймовірність банкрутства підприємства.

Існує багато західних та вітчизняних моделей оцінки ймовірності банкрутства, серед яких ми звернули увагу на економіко-математичні моделі, побудовані на кластерному, дискримінантному аналізі, імітаційному моделюванні тощо. Відмітимо, що найбільш популярним для розрахунку ймовірності банкрутства вважається саме дискримінантний аналіз. Відповідна методика ґрунтується на побудові дискримінантної функції. Надання переваги даній методиці пояснюється відносно високою частотою передбачення (близько 86%). В рамках даного аналізу будується функція, за якою і відбувається розрахунок інтегрального показника. Він дає можливість з досить високою точністю визначити стан підприємства та оцінити ймовірність банкрутства.

Однією з найперших і найвідоміших західних моделей аналізу ймовірності банкрутства підприємства, яка ґрунтувалася на основі дискримінантного аналізу, вважають модель Едварда Альтмана, опубліковану у 1968 році.

Модель Альтмана представляє собою алгоритм інтегральної оцінки загрози банкрутства неплатоспроможного підприємства, заснований на комплексному обліку найважливіших показників, що допомагають виявити кризовий фінансовий стан підприємства.

На думку Терещенка О.О. «модель прогнозування банкрутства Едварда Альтмана є класичною в своїй сфері, тому що вона включена до більшості західних підручників, присвячених фінансовому прогнозуванню та оцінці кредитоспроможності підприємств» [26].

Едвард Альтман є родоначальником прогнозу банкрутства. Він був першою людиною, яка успішно використала покроковий багатофакторний дискримінантний аналіз, щоб розробити модель ймовірності з високим ступенем точності.

Вказана модель виникла на основі емпіричних досліджень і аналізу фінансових даних американських компаній у 1946-1965 роках. Дослідження Альтмана охопило 66 компаній, 33 з яких зазнали банкрутства, а 33 залишилися фінансово стійкими. Спочатку Альтман використовував 22 фінансових показники, але потім для фінальної моделі залишив лише 5, які, на його думку, найкраще відображали діяльність підприємства. Після відбору він використовував множинний дискримінантний аналіз для визначення вагових коефіцієнтів у цих п'яти факторах і розрахунком інтегрального показника. Саме тому модель Альтмана стала відомою як п'ятифакторна модель прогнозування ймовірності банкрутства підприємства із визначенням стану підприємства (не банкрут – зона невизначеності – банкрут). Едвард Альтман побудував багатофакторне регресійне рівняння, яке являє собою функцію від деяких показників, що характеризують економічний потенціал підприємства та результати його роботи за минулий рік. Ці показники включають різні аспекти фінансового стану, такі як робота з активами, прибутковість, ліквідність і обсяг заборгованості. Таким чином, модель Альтмана стали використовувати для оцінки фінансового здоров'я підприємств і прогнозу можливостей їхнього банкрутства. Значною перевагою даної моделі є також можливість визначити наявність кризи на її ранніх стадіях.

Математично модель виглядає наступним чином:

$$U=1.2A+1.4B+3.3C+0.6D+1.0E \quad (1.1)$$

де A - відношення ринкової вартості активів до обсягу заборгованості,

B - відношення робочого капіталу до активів,

C - відношення прибутку до активів,

D – відношення ринкової вартості капіталу до обсягу заборгованості,

E – відношення прибутку до обсягу заборгованості.

Кожен з цих коефіцієнтів відображає певний аспект фінансового здоров'я підприємства. Після обчислення цих п'яти коефіцієнтів модель Альтмана використовує їхню вагу для формування інтегрального показника оцінки

ймовірності банкрутства підприємства (U). Отриманий результат U дозволяє класифікувати підприємство щодо його ризику банкрутства. Визначені порогові значення U допомагають розподілити підприємства на групи: з високим, середнім та низьким рівнем ризику.

Слід зауважити, що дана модель може бути застосована тільки для підприємств, які мають звичайні акції на фондовому ринку, що дозволяє адекватно розрахувати показник D .

Саме тому у 1983 році Альтман запропонував модель для приватних компаній, які не розміщують свої акції на фондовому ринку. Формула розрахунку інтегрального показника за цією моделлю прогнозування банкрутства Альтмана має наступний вигляд:

$$U=0,717X_1+0,847X_2+3,107X_3+0,42X_4+0,995X_5, \quad (1.2)$$

де X_1 – власний оборотний капітал/ всього активів;

X_2 – нерозподілений прибуток/ всього активів;

X_3 – прибуток до виплати відсотків/ всього активів;

X_4 – власний капітал/ зобов'язання;

X_5 – чистий дохід/ всього активів.

Оцінка моделі Альтмана така: якщо $U > 2,9$ - зона фінансової стійкості; якщо $1,8 < U < 2,9$ – зона невизначеності; якщо $U < 1,8$ - зона фінансового ризику.

Матриця оцінок фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства за розрахованою моделлю Е. Альтмана представлена у таблиці 1.3.

Треба підкреслити, що п'ятифакторна модель Альтмана відрізняється важливим аспектом порівняно з більшістю західних моделей оцінки ймовірності банкрутства. Після розрахунку показника за цією моделлю можна визначити не лише факт наявності кризи, але й зону ризику, в якій перебуває підприємство. Це робить модель Альтмана більш практичною та прогностичною, оскільки дозволяє визначити можливі труднощі та приймати заздалегідь заходи для уникнення кризових ситуацій.

**Матриця оцінок фінансової стійкості та фінансового потенціалу за
розрахованою моделлю Е. Альтмана**

Ймовірність банкрутства	Фінансова стійкість	Рівень фінансового потенціалу
Дуже висока	Відсутність фінансової стійкості.	Низький
Висока	Підприємство фінансово нестабільне.	
Низька	Діяльність підприємства прибуткова, проте фінансова стійкість багато в чому залежить від змін, як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі.	Середній
Дуже низька	Діяльність підприємства прибуткова. Фінансове становище є стабільним. Підприємство є фінансово стійким.	Високий

Джерело: [35]

Перевагами моделі Альтмана є:

1. Простота використання: ця модель легко застосовується і не вимагає великої кількості фінансових даних; незначна кількість показників, що забезпечують точність та якість результатів; доступність вихідних даних, що знаходять своє відображення у формах фінансової звітності;

2. Широта використання: вона широко використовується як інструмент для оцінки кредитного ризику та прогнозу банкрутства підприємств у фінансовій аналітиці.

Недоліками моделі є:

1. Обмежена універсальність: модель була розроблена з урахуванням даних, отриманих з американського ринку, і може бути менш ефективною в інших країнах.

2. Застарілість: оригінальна модель була розроблена понад 50 років тому, і за цей час бізнес-середовище зазнало змін. Деякі критики вказують на те, що вона може бути менш ефективною в сучасних умовах.

Перед використанням моделі Альтмана важливо враховувати контекст і особливості конкретного підприємства чи ринку. Вельми важливим є той факт, що на відміну від більшості західних моделей оцінки ймовірності банкрутства, розрахований за п'ятифакторною моделлю Альтмана показник дозволяє

визначити зону ризику, в якій опинилось і перебуває підприємство, а не тільки свідчити по факту про вже наявну фінансову кризу.

Вказаний аспект є важливим і робить п'ятифакторну модель Альтмана дуже цінним інструментом для прогнозування фінансової стійкості підприємств. Можливість визначення зони ризику дозволяє управлінцям та інвесторам отримати більш глибоке розуміння стану підприємства та вживати відповідних заходів для уникнення можливих проблем. Цей аспект може бути корисним для вчасного реагування на фінансові труднощі та вживання заходів для запобігання кризі, що дозволяє ефективніше управляти ризиками. Такий прогностичний характер моделі Альтмана відділяє її від інших інструментів та робить важливою у фінансовому аналізі підприємств.

У 1978 році Гордон Спрінгейт в університеті Симона Фрейзера вивів нову дискримінанту модель прогнозування банкрутства. Модель отримала ім'я моделі банкрутства Спрінгейта. Взявши за основу модель Альтмана, Спрінгейт з дев'ятнадцяти спочатку відібраних для аналізу показників залишив в своїй формулі лише чотири основних коефіцієнта.

В загальному модель Спрінгейта, яка має наступний вигляд:

$$U=1,03X_1+3,07X_2+0,66X_3+0,4X_4, \quad (1.3)$$

де X_1 — власний оборотний капітал / всього активів;

X_2 — прибуток до виплати відсотків / всього активів;

X_3 — прибуток до оподаткування / поточні зобов'язання;

X_4 — чистий дохід / всього активів.

Оцінка моделі Спрінгейта виглядає таким чином: якщо для підприємства критерій $U < 0,862$, то підприємство – потенційний банкрут; якщо $U > 2,451$, то загроза банкрутства мінімальна і підприємство являється фінансово надійним; якщо $U < 0$, то підприємство класифікується як банкрут.

Як бачимо, модель Г. Спрінгейта також передбачає розрахунок інтегрального показника, за допомогою якого здійснюється оцінка ймовірності визнання підприємства банкрутом. Точність даної моделі є досить високою і

становить більше 90%.

Наявними недоліками моделі Спрінгейта, прийнято вважати наступні:

- під час розрахунків не були враховані умови розвитку економік різних країн, модель орієнтована на Канаду і США;
- необхідна корекція на національну валюту, оскільки значення змінних в оригінальній моделі надані в канадських і американських доларах. Перерахунок на долари в інших країнах проблему вирішує, але курсові різниці дають відхилення у розрахунках.

Більш збалансованою у порівнянні з моделлю Спрінгейта є модель Романа Ліса, яка також акцентує увагу на рівень прибутковості діяльності і рентабельність активів підприємства, а також на структуру активів та джерел їх фінансування.

Модель Ліса має наступний вигляд:

$$U=0,063X_1+0,092X_2+0,057X_3+0,001X_4, \quad (1.4)$$

де X_1 — оборотні активи / всього активів;

X_2 - операційний прибуток / всього активів;

X_3 — нерозподілений прибуток / всього активів;

X_4 — власний капітал / зобов'язання.

Граничне значення показника U у моделі Ліса складає 0,037. Чим більшим за граничне значення є значення U , тим вища платоспроможність підприємства.

Основною перевагою моделі Ліса є відносна простота розрахунку, проте дана модель не пристосована до українських підприємств, оскільки розроблена для Англії. Модель Ліса створювалася з урахуванням західного розвитку.

Підсумовуючи інформацію по моделям оцінки ймовірності банкрутства підприємства Альтмана, Спрінгейта та Ліса, можемо констатувати, що всі вони оцінюють схильність підприємства до банкрутства на основі показників ділової активності та рентабельності, які домінують як за кількісним складом, так і за важливістю впливу на остаточні результати розрахунків за моделями.

Після виходу в світ моделі Альтмана, методи аналізу ймовірності

банкрутства підприємства, засновані на дискримінантному аналізі, почали широко розповсюджуватись. Яскравим прикладом такого розповсюдження методів дискримінантного аналізу є модель Таффлера - методика прогнозування банкрутства підприємств на основі його фінансових показників, запропонована в 1977 році британськими вченими Р. Таффлером і Г. Тішоу. Дана модель була розроблена за результатами тестування більш ранньої моделі Альтмана на даних звітності британських компаній як більш відповідна новим економічним реаліям.

Чотирифакторна модель Таффлера і Тішоу має такий вигляд:

$$U=0,53X_1+0,13X_2+0,18X_3+0,16X_4, \quad (1.5)$$

де X_1 — операційний прибуток / поточні зобов'язання;

X_2 — оборотні активи / зобов'язання;

X_3 — поточні зобов'язання / всього активів;

X_4 — чистий дохід/ всього активів.

Оцінка моделі Таффлера наступна: якщо $U > 0,3$ - підприємство малоймовірно стане банкрутом («зелена зона»); якщо $U < 0,2$ - підприємство ймовірно стане банкрутом («червона зона»); якщо $0,2 < U < 0,3$ - зона невизначеності («сіра зона»).

Не зважаючи на простоту розрахунку ймовірності настання банкрутства за моделлю Таффлера і Тішоу, вона є досить обмеженою у використанні, оскільки її можна застосовувати лише відносно підприємств, що котирують свої акції на фондових біржах.

Окрім західних моделей ми пропонуємо також брати до уваги і використовувати вітчизняні моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємств. Найбільш поширеною в Україні є діагностика банкрутства підприємства за моделлю О. Терещенка.

Модель О. Терещенка визначається за формулою:

$$U=1,5X_1+0,08X_2+10X_3+5X_4+0,3X_5+0,1X_6, \quad (1.6)$$

де X_1 — відношення грошових надходжень до зобов'язань;

X_2 — відношення валюти балансу до зобов'язань;

X_3 — відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

X_4 — відношення прибутку до виручки;

X_5 — відношення виробничих запасів до виручки;

X_6 — відношення виручки до основного капіталу.

Одержані значення показника U можна інтерпретувати так: $U > 2$ - підприємство є фінансовою стійким і йому не загрожує банкрутство; $1 < U < 2$ - у підприємства порушено фінансову рівновагу (фінансову стійкість), але йому не загрожує банкрутство за умови переходу на антикризове управління; $0 < U < 1$ - підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів; $U < 0$ - підприємство є напівбанкрутом.

Матриця оцінок фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства за розрахованою моделлю О. Терещенка представлена у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

**Матриця оцінок фінансової стійкості та фінансового потенціалу за
розрахованою моделлю О. Терещенка**

Стан підприємства	Фінансова стійкість	Рівень фінансового потенціалу
Існує загроза банкрутства	Фінансова стійкість відсутня. Підприємство фінансово нестабільне.	Низький
Фінансова стійкість порушена	Діяльність підприємства прибуткова, проте фінансова стійкість багато в чому залежить від змін, як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі.	Середній
Банкрутство не загрожує	Діяльність підприємства прибуткова. Фінансове становище є стабільним. Фінансова стійкість є високою.	Високий

Джерело: [35]

Власюк В.Є., Гордієнко К.О., Пшенична А.О. зазначили головні переваги дискримінантної моделі О.О. Терещенка: «модель є зручною у застосуванні та розроблена на використанні вітчизняних статистичних даних; урахується

сучасна міжнародна практика; за рахунок використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств різних видів діяльності вирішуються проблеми критичних значень показників; ураховує галузеві особливості підприємств» [6].

Проте згадані вище науковці вказали також і на недосконалість моделі, а саме: «відсутність поглибленої класифікації стійкості фінансового стану (існує лише задовільний та незадовільний фінансовий стан); широкий інтервал невизначеності, що зобов'язує проводити додатковий аналіз для ідентифікації стійкості фінансового стану; недостатнє теоретичне обґрунтування критичних точок (чи інтервалів) для окремих фінансових індикаторів, що призводить до неточностей у фіксуванні нормативних значень фінансових показників» [6].

Отже, після вивчення моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємств, виявлення їх переваг і недоліків, можемо стверджувати, що сучасний стан економіки вимагає створення універсальної системи прогнозування банкрутства підприємств з урахуванням як вітчизняного, так і закордонного досвіду. Для того, щоб система прогнозування була максимально дієвою, результативною і обґрунтованою, необхідно комплексно використовувати одночасно кілька методів прогнозування ймовірності банкрутства підприємства, що дозволить значно підвищити ступінь вірогідності отриманих результатів.

Для досягнення більшої об'єктивності результатів, оцінка ймовірності банкрутства вітчизняних підприємств повинна базуватися на таких ключових принципах:

1. Поєднання кількісних та якісних критеріїв: у процесі аналізу слід враховувати якісні та кількісні показники, які вказують на потенційну загрозу банкрутства підприємств.

2. Врахування економічних циклів: слід враховувати особливості розвитку економічних циклів у відповідній галузі при визначенні індикаторів кризових явищ на підприємстві.

3. Застосування світового досвіду: важливо узагальнювати та

використовувати світовий досвід у розробці методичного інструментарію для діагностики банкрутства, адаптуючи його до умов діяльності та інформаційного середовища вітчизняних підприємств.

4. Комплексний інтегральний підхід: рекомендується використовувати комплексний підхід до оцінювання фінансового стану підприємств, які зазнали фінансових ускладнень, враховуючи різні аспекти їх діяльності.

Проблема прогнозування ймовірності банкрутства для окремого підприємства полягає, з одного боку, у відсутності загальновизнаної методики прогнозування банкрутства, з іншого, в тому, що наявні методики орієнтовані в основному на встановлення факту неспроможності тоді, коли ознаки банкрутства підприємства вже в наявності. Таким чином не спрацьовує попереджувальна функція оцінки ймовірності банкрутства підприємства.

Таким чином, після ретельного аналізу методів оцінки ймовірності банкрутства підприємства стає об'єктивно необхідним створення системи прогнозування та попередження банкрутства, яка дозволила би посилити ймовірнісний фінансовий інструментарій для передбачення можливих ризиків та управління фінансовою стійкістю підприємства. Формування такої системи має на меті: попередження фінансових труднощів, ефективне управління ризиками, оптимізацію фінансового плану, забезпечення стійкого розвитку.

1.3. Сучасні підходи до розробки систем прогнозування і попередження банкрутства підприємств

В сучасних ринкових умовах ефективне функціонування підприємства вимагає відповідної системи управління, яка має бути гнучкою та реагувати на постійні зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Важливо створювати оптимальні умови для використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів. Ключовим елементом такої системи є своєчасне ухвалення оперативних і стратегічних управлінських рішень.

Для запобігання кризовим станам підприємств науковці пропонують їх керівникам впроваджувати відповідні системи попередження, прогнозування та подолання банкрутства, які повинні бути адекватними реальним соціально-економічним процесам та забезпечувати здатність промислового виробництва до ефективного функціонування в умовах підвищеного ризику і загроз.

Такий підхід дозволяє підприємствам не лише уникнути потенційно кризових ситуацій, але й активно адаптуватися до змін у бізнес-середовищі, зберігаючи при цьому свою стійкість та конкурентоспроможність.

Так, М. П. Войнаренко та І. В. Троц у своїй статті дають визначення системи раннього попередження та реагування (СРПР) як «особливої інформаційної системи, яка інформує керівництво про потенційні ризики, які можуть насуватися на підприємство, як із зовнішнього, так і внутрішнього середовища» [7]. «Дана система визначає й аналізує інформацію про приховані обставини, настання яких може призвести до виникнення загрози для підприємства чи до втрати потенційних шансів» [13].

Благодетельєва-Вовк С.Л. пропонує своє визначення «СРПР - це набір взаємопов'язаних, взаємодіючих елементів, які дозволяють вчасно виявити, локалізувати та усунути проблемні аспекти діяльності підприємства» [4].

Одним із головних завдань системи раннього попередження та реагування М. П. Войнаренко та І. В. Троц вважають виявлення загрози банкрутства, тобто прогнозування банкрутства.

Доцільність впровадження системи раннього попередження та реагування на думку науковців полягає у «вирішенні з її допомогою наступних завдань:

- своєчасної ідентифікації чинників, які сигналізують про той чи інший напрямок розвитку окремих показників, внутрішніх і зовнішніх параметрів діяльності підприємства;
- швидкої ідентифікації фінансової кризи та виявлення причин, що його зумовлюють;
- прийнятті і розробці превентивних та антикризових заходів на підприємстві» [7].

Таким чином, в цілому автори відзначають, що «завданнями системи раннього попередження є: своєчасне виявлення кризи на підприємстві; виявлення можливостей розвитку або додаткових шансів для підприємства; виявлення загрози банкрутства. Отже, розробка, формування та впровадження на підприємстві системи раннього попередження та прогнозування є об'єктивною необхідністю для успішного і стабільного розвитку і функціонування будь-якого підприємства в сучасних умовах розвитку економіки» [7]. Однак, при цьому погоджуються з думкою О.О. Терещенка, що «першочерговим завданням системи раннього попередження є своєчасне виявлення кризи на підприємстві, тобто ситуації безпосередньої чи непрямой загрози його існуванню» [27].

За результатами власних проведених досліджень, М. П. Войнаренко та І. В. Троц дали своє власне визначення: «Система попередження, прогнозування та подолання банкрутства підприємства - це комплекс систематичних стратегічних напрямів і превентивних заходів щодо попереднього виявлення, визначення, оцінки та завчасного запобігання виникненню кризових ситуацій у поточній діяльності підприємства із застосуванням всіх необхідних контрзаходів з метою недопущення і уникнення його фінансового краху та як наслідку - банкрутства» [7]. Складові елементи системи зафіксовані на рис. 1.1.

Така система покликана створити умови для ефективної діяльності підприємства та, в результаті, досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику, шляхом своєчасного виявлення та послаблення дії різноманітних небезпек та загроз.

Сейсебаєва Н.Г., Топчанюк О.В. «для нормального існування підприємства пропонують створення такої системи управління, яка чітко реагувала б на часті зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, розвиток і конкурентоспроможність партнерів, створення оптимальних трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, своєчасне прийняття управлінських рішень оперативного і стратегічного значення» [21]. Для запобігання кризового стану підприємств науковці пропонують сформулювати відповідну і адекватну реальним

соціально-економічним процесам систему попередження, прогнозування та подолання банкрутства підприємства, яка породжує здатність промислового виробництва до функціонування в умовах підвищеного ризику і загроз.

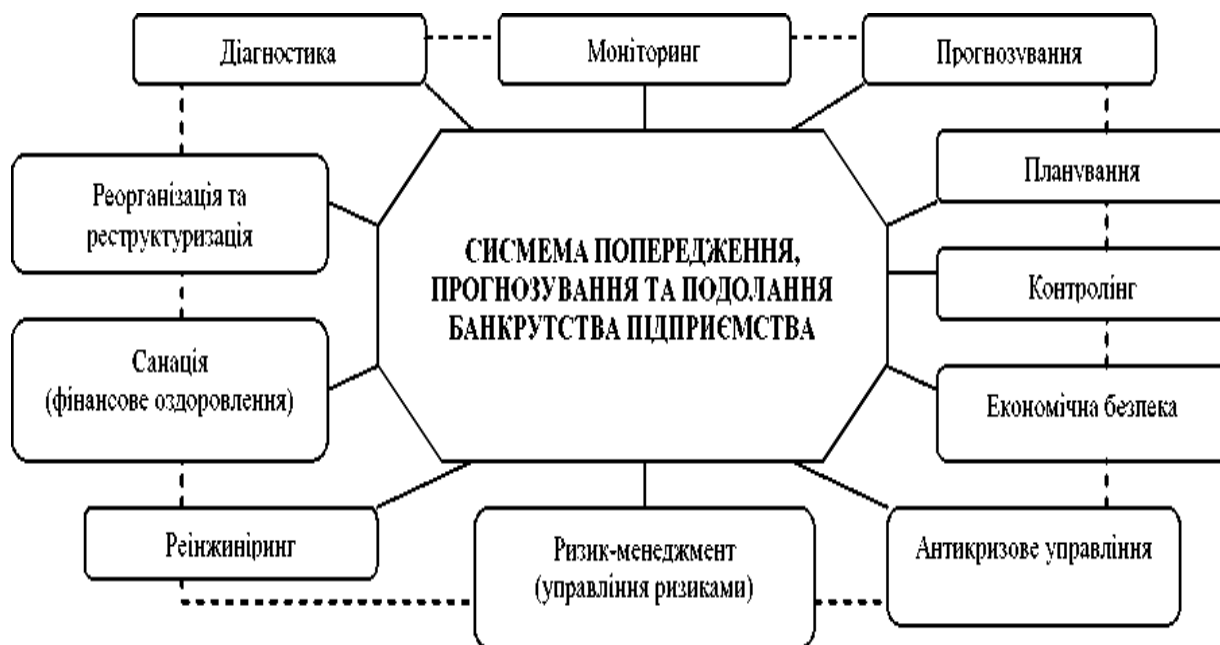

Рис. 1.1. Система попередження, прогнозування та подолання банкрутства підприємства та її складові елементи

Джерело: [7]

«Завданням такої системи є обмеження загрози, а також поліпшення ситуацій задля більш ефективного функціонування. Ключ до швидкого відновлення та унормування ситуації - це зменшення небезпеки, спричиненої безпосередньо кризами та кризовими наслідками. Швидкі зменшення небезпеки забезпечуються вчасною та адекватно спрямованою реакцією. Один зі способів досягнення такої швидкої реакції - наявність ефективних спостережних та сигнальних систем на місцях. Таким чином, попередження чи сигнальні системи утворюють першу шеренгу захисту, що обмежує небезпеку, коли трапляються кризові ситуації» [28].

Графічно систему, запропоновану Сейсебаєвою Н.Г. і Топчанюк О.В. зображено на рис. 1.2.

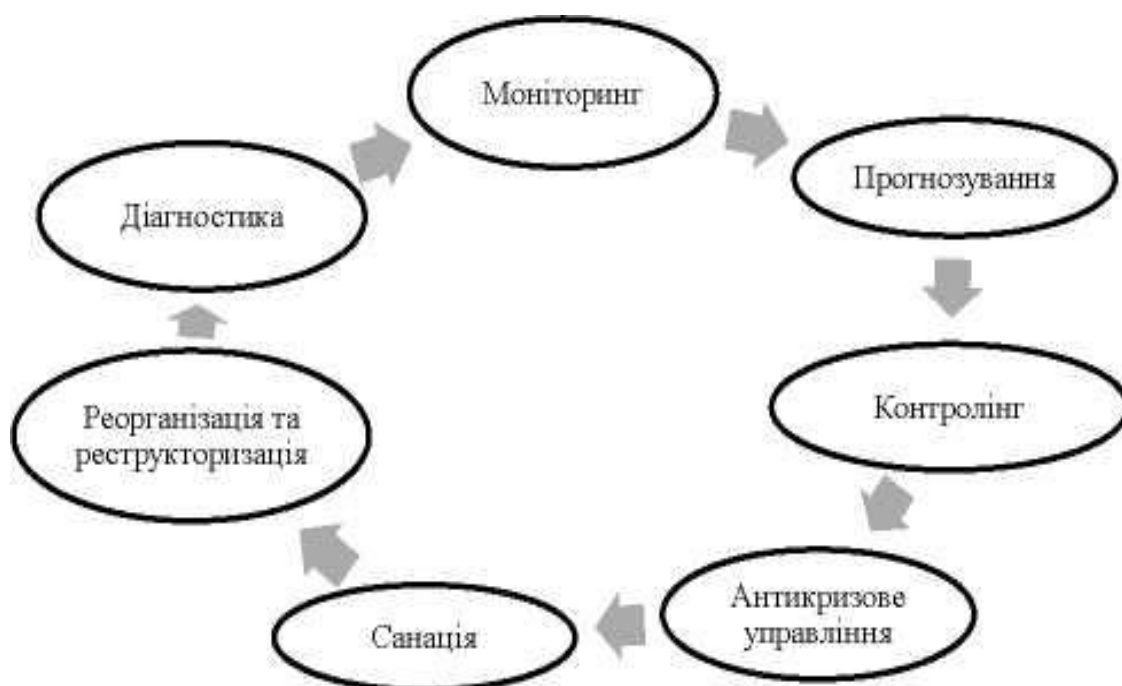

Рис. 1.2. Система попередження, прогнозування та подолання банкрутства підприємства та її складові елементи

Джерело: [21]

О.О. Терещенко також, в свою чергу, підкреслює, що «типовою для багатьох підприємств є проблема неефективного управління ризиками (запізніле їх ідентифікування та нейтралізація) та оперативного виявлення і використання додаткових шансів поліпшення діяльності, наслідком чого може бути зменшення потенціалу розвитку та фінансова криза» [26].

«На базі СРПР будується система управління ризиками, яка включає ідентифікацію ризиків, їх оцінку та нейтралізацію» [26].

На думку О.О. Терещенка, «найскладнішим завданням, яке слід вирішити в процесі організації на підприємстві системи раннього попередження та реагування, є підбір індикаторів раннього попередження та визначення критеріїв їх інтерпретації. Комбінація показників, які слугують внутрішніми індикаторами раннього попередження, підбирається з урахуванням можливостей прогнозування на їх основі фінансового стану підприємства та загрози банкрутства» [26].

Розробка, формування та впровадження на підприємстві системи раннього

попередження та прогнозування є об'єктивною необхідністю для успішного та стабільного розвитку і функціонування будь-якого суб'єкта господарювання в сучасних умовах розвитку економіки.

Н.Л. Марусяк і Д.О. Пильнюк для вчасної нейтралізації та усунення причин, що зумовлюють банкрутство пропонують «ефективну систему його попередження, до напрямів якої відносять:

- моніторинг фінансового стану та виявлення основних факторів, що можуть зумовити банкрутство;
- періодичне здійснення аналізу імовірності банкрутства та визначення негативних шляхів розвитку;
- заснування ефективної програми швидкого попередження та реагування на будь-які негативні тенденції;
- використання системи прогнозування та планування, що буде передбачати як кількісні так і якісні зміни економічних параметрів діяльності підприємства» [15].

Для того, щоб передбачити кризовий стан науковці пропонують «звернути увагу на своєчасне виявлення ряду ознак, які б були прямим натяком на неї. Одними із ранніх ознак несприятливої ситуації в майбутньому на підприємстві є визначення негативної реакції партнерів по бізнесу, постачальників, кредиторів, банківських організацій, споживачів продукції тощо. До ранніх ознак майбутньої несприятливої ситуації можна віднести низький рівень кваліфікації персоналу; наявність змін у статтях бухгалтерського балансу, а саме певної пропорційності з боку активів і пасивів; зростання кредиторської та дебіторської заборгованості; зменшення доходів підприємства; встановлення підприємством завищених цін на власну продукцію» [15].

Виходячи з викладеного вище матеріалу, можемо зробити висновок про те, що з метою запобігання ризиків банкрутства на підприємстві потрібно розробляти і запроваджувати системи раннього попередження та реагування на можливе банкрутство, які базуватимуться на комплексі заходів, спрямованих на виявлення кризового стану та розробці стратегій для запобігання банкрутств.

Основні принципи та етапи роботи такої системи повинні включати:

1. Аналіз фінансового стану: система використовує різноманітні методи аналізу фінансової звітності, розрахунків та інших факторів для визначення фінансової стійкості підприємства.

2. Виявлення ключових ризиків: аналізується зовнішнє та внутрішнє середовище з метою виявлення ключових ризиків, які можуть впливати на діяльність підприємства.

3. Моделі оцінки ймовірності банкрутства: використовуються математичні моделі, такі як модель Альтмана чи інші, для оцінки ймовірності фінансової нестабільності та банкрутства.

4. Моніторинг ключових показників: система постійно моніторить ключові фінансові показники, а також інші фактори, які можуть свідчити про зміни у фінансовому стані підприємства.

5. Розробка стратегій управління кризою: визначаються конкретні заходи та стратегії для виправлення фінансових труднощів задля запобігання банкрутству.

6. Раннє втручання та корекція: система передбачає можливість раннього виявлення ознак кризи та вжиття ефективних заходів для її подолання і недопущення банкрутства.

Спрямована на попередження та управління фінансовою нестабільністю, така система дозволяє підприємствам адаптуватися до змін у бізнес-середовищі, зберігаючи стійкість та конкурентоспроможність.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ ТА ПЕРЕДБАЧЕННЯ БАНКРУТСТВА

ПОГ «АПВТ «ФІРМА ЛАСКА»

2.1. Характеристика результатів діяльності та організаційно-управлінської структури ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»

Підприємство об'єднання громадян громадської організації «Асоціація підтримки вітчизняного товаровиробника «Фірма Ласка» (скорочена назва ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка») є провідним виробником морозива та заморожених напівфабрикатів в Україні. Продукція підприємства широко представлена не тільки на ринку в усіх регіонах України, а також і за її межами, включаючи Молдову, Азербайджан, Грузію, Казахстан, Ізраїль та Сполучені Штати Америки.

ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» пропонує широкий асортимент морозива, заморожених напівфабрикатів та інших заморожених продуктів. Зокрема, компанія виробляє понад 100 видів морозива, включаючи вафельні стаканчики, ріжки, ескімо, брикети, фруктове морозиво, а також торти та дитячі сирки. Крім того, в асортименті компанії є заморожені напівфабрикати, такі як пельмені, вареники, сирники, тісто та інші. Великий вибір асортименту на будь-який смак. Вареники, пельмені, равіоли, хінкалі, голубці, котлети, чебуреки, млинці, піріжки, тісто – це продукти легкого приготування для тих, хто цінує якість й хоче зекономити час. Асортимент постійно розширюється й удосконалюється, щоб відповідати актуальним смаковим запитам покупців в Україні та за кордоном. Нині компанія є лауреатом різних конкурсів і виставок, отримуючи нагороди за якість своєї продукції. ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» також є активним членом громадського об'єднання Асоціація українських виробників «Морозиво і заморожені продукти».

Асортиментний ряд заморожених напівфабрикатів ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» представлений на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Асортимент заморожених напівфабрикатів

ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»

Джерело: проілюстровано автором за інформацією з офіційного сайту ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»

На сучасному етапі ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»» пропонує не тільки заморожені напівфабрикати, але й виробляє тару, упаковки та матеріали для їх виробництва, будівельні матеріали та конструкції, рекламу, видавничу та поліграфічну продукцію, організовує проведення виставок та ярмарків, займається благодійницькою та зовнішньо-економічною діяльністю.

ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»» - це юридична особа згідно з українським законодавством, яка має повний перелік прав та можливостей. Підприємство може виступати в судових та господарських угодах, створювати філії та дочірні підприємства, брати участь у різних об'єднаннях та займатися зовнішньоекономічною діяльністю.

Основою діяльності фірми ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»» є статут, який надає підприємству правовий статус (додаток А), колективний договір (додаток Б), а також баланс, фінансові звіти, рахунки в банках та інші необхідні реквізити.

Завданням ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»» є організація обслуговування

споживачів та отримання прибутку. Ефективна організація вважається ключовим етапом на шляху до успіху підприємства. Підприємство спрямоване на підприємницьку діяльність у виробництві товарів народного споживання, продукції промислового та іншого призначення, а також на надання різноманітних послуг приватним особам і суб'єктам господарської діяльності та зовнішньоекономічної діяльності з метою отримання прибутку.

Предмет діяльності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» охоплює такі напрями:

1. Виробництво та реалізація морозива та молочних продуктів.
2. Виробництво пельменів та вареників.
3. Виробництво тари, упаковок і матеріалів для їх виробництва, переробка відходів від їх виготовлення, виробництво будівельних матеріалів і конструкцій.
4. Виробництво, заготівля, закупівля, переробка і реалізація сільськогосподарської продукції.
5. Рекламна, видавнича та поліграфічна діяльність.
6. Організація проведення виставок і ярмарків.
7. Благодійна та зовнішньоекономічна діяльність.

Підприємство діє на основі статуту та укладених договорів з господарськими партнерами і самостійно розробляє та затверджує план своєї виробничо-господарської діяльності.

Для реалізації своїх статутних завдань ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» здійснює наступні заходи:

А. Створення госпрозрахункових підприємств, дільниць, служб зберігання і продажу продукції, інших виробничих, торгівельних, заготівельних, транспортних, інформаційних підрозділів і пунктів обслуговування, а також філій.

В. Використання у своїй діяльності транспорту, приміщень, обладнання, інструментів членів підприємства з відповідним відрахуванням власником видатків на їх використання.

С. Незалежне розпорядження власним майном і коштами відповідно до статутних завдань.

Д. Вступ на суворо добровільних засадах до асоціацій та об'єднань.

Е. Виконання іншої господарської діяльності, користуючись усіма правами, що надані законом юридичним особам.

ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» веде бухгалтерський і статистичний облік у порядку, встановленому для кооперативів. Ціни на продукцію та послуги встановлюються підприємством самостійно. Підприємство несе відповідальність за свої зобов'язання в межах власних коштів, а Засновник не відповідає за зобов'язання підприємства.

Компанія формує та розвиває матеріально-технічну базу за рахунок прибутків від господарської діяльності, а також кредитів і позик, коштів від продажу цінних паперів. Власністю підприємства є майно і фінансові ресурси, які створені, придбані або перейшли у власність підприємства згідно з законодавством.

З виторгу виплачуються відсотки за кредит, а залишок прибутку використовується на власні потреби підприємства. Відшкодування збитків, заподіяних іншим підприємствам, державі, сплата штрафів і інших санкцій здійснюється власним коштом.

ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» самостійно визначає форми і системи оплати праці, тривалість і розпорядок робочого дня (додаток Б).

Організаційна структура управління ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка», яка постійно змінюється та вдосконалюється, враховуючи динамічні зовнішні та внутрішні умови побудована з урахуванням особливості галузі виробництва морозива і заморожених напівфабрикатів - де пріоритетними є якість та ефективність управління виробничим процесом, а також забезпечення високих стандартів якості продукції. Отже, організаційна структура управління ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» має складний і розгалужений лінійно-функціональний тип і включає такі ключові підрозділи (додаток В).

1. Вище керівництво:

- 1.1. Генеральний директор (СЕО): топ-менеджер компанії, відповідає за загальне керівництво і стратегічне планування.

1.2. Директор по виробництву: відповідає за ефективність та оптимізацію виробничого процесу, включаючи виробництво морозива і заморожених напівфабрикатів.

2. Фінансовий відділ:

2.1. Головний фінансовий директор (CFO): відповідає за фінансове управління компанією, включаючи бюджетування, фінансові звіти та аналіз витрат.

3. Відділ маркетингу і продажу:

3.1. Директор з маркетингу: розробляє маркетингові стратегії та кампанії для продукції морозива і заморожених напівфабрикатів.

3.2. Директор з продажу: відповідає за збут і реалізацію продукції, ведення переговорів з клієнтами та розвиток дистрибуційної мережі.

4. Відділ досліджень та розробок:

4.1. Директор по дослідженнях та розробках: відповідає за інновації та вдосконалення рецептур, технологічних процесів та виробничого обладнання.

5. Відділ операцій:

5.1. Директор по логістиці: керує логістичними процесами, включаючи постачання сировини та вивіз готової продукції.

5.2. Директор по якості: відповідає за контроль якості продукції на кожному етапі виробництва.

6. Відділ людських ресурсів:

6.1. Директор з персоналу: виконує функції управління персоналом, очолює відділ управління персоналом, фахівці якого займаються пошуком, відбором, наймом, адаптацією, розвитком та збереженням кваліфікованих працівників.

7. IT-відділ:

7.1. Директор з інформаційних технологій (CIO): відповідає за IT-інфраструктуру, автоматизацію виробничих процесів та інформаційну безпеку.

Треба зазначити, що ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» має складну не лише внутрішню, але й зовнішню структуру. Зовнішня структура включає шість філій

у різних містах та численні товариства та приватні підприємства. З початку заснування і до повномасштабного вторгнення підприємство мало філії, які були розташовані у таких містах як: м. Київ, м. Дніпропетровськ, м. Запоріжжя, м. Івано-Франківськ, м. Тернопіль, м. Херсон, а також тринадцять товариств з обмеженою відповідальністю та тридцять два приватні підприємства.

В умовах війни ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» змушена була адаптуватися до нових викликів, зокрема, шукати нові ринки збуту, знижувати витрати, впроваджувати енергоефективні технології та шукати альтернативні джерела енергії. Проте компанія не припинила свою діяльність, а працювала у напрямку розробки та впровадження адаптивних стратегій, таких як релокація філій у безпечні регіони, трансформація логістики, впровадження змін асортименту продукції та розвиток експорту. Головними викликами на сьогодні є мобілізація працівників, дефіцит енергоресурсів, дорогі кредити, втрати ринків збуту.

Організаційна структура змінюється в залежності від конкретних потреб та стратегій компанії. Реорганізація системи управління спрямована на підвищення ефективності праці, скорочення затрат, зростання прибутку, поліпшення обслуговування клієнтів та адаптацію до зовнішнього середовища. Важливою частиною оцінки ефективності діючої організаційної структури управління компанії є спроможність менеджерів працювати як єдина команда.

Аналіз результатів діяльності ПОГ «АПВТ «Фірма «Ласка» протягом досліджуваного періоду (2018-2022рр.) демонструє, що економічний стан підприємства зазнав відчутного впливу обставин форс-мажору (див. табл. 2.1).

Аналіз основних показників діяльності підприємства характеризує відчутне зменшення обсягів виробництва і реалізації продукції у натуральних показниках на фоні зростання узагальнюючих показників у вартісному вимірі. Обсяг виробництва продукції у тонах за 2022 рік зменшився на 8,6% у порівнянні із попереднім роком, на фоні зростання обсягів виробництва у тис. грн – на 27,8%. Аналогічна динаміка відбувається із обсягами реалізованої продукції: скорочення показника в натуральних одиницях (тонах) на 2,8% супроводжувалося зростанням по вартості реалізованої продукції на 38,3%. Такі

коливання пояснюються стрімким стрибком собівартості продукції, динаміка зростання якої за 2022 рік досягла 41,1%.

Таблиця 2.1

Фінансово-економічні показники діяльності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»

№ п/п	Показники	Од. вим.	Роки					Динаміка 22/21рр. %
			2018	2019	2020	2021	2022	
1.	Обсяги виробництва	т	15 096,1	12 426,7	8 944,4	7 729,2	7 066,4	-8,6
		тис. грн	629191,9	718988,1	636446,4	655875,4	838178,6	+27,8
2.	Реалізована продукція	т	15 433,3	12 794,6	8 910,9	7 056,5	6 858,5	-2,8
		тис. грн	907 778	920 301	750 038	573 558	793 476	+38,3
3.	Собівартість продукції	тис. грн	513 617	577 581	388 502	362 005	510 814	+41,1
4.	Вартість основних фондів	тис. грн	59 017	66 605	87 692	57 759	54 914	-4,9
5.	Середньооблікова чисельність	осіб	1110	1027	758	678	584	-13,7
6.	Продуктивність праці	т	13,6	12,1	11,8	11,4	12,1	+6,1
		тис. грн	701,8	750,2	954,3	1 326,9	1 435,23	+8,2
7.	Фонд оплати праці	тис. грн	86 923,1	109 732,4	95 197,6	116 111,9	172 431,3	+48,5
8.	Середньомісячна заробітна плата	грн	6 525,76	8 903,96	10 465,9	14 271,4	16 825,9	+17,9
9.	Дохід від реалізації	тис. грн	689 925	760 079	615 302	527 860	657 429	+24,5
10.	Чистий прибуток	тис. грн	22 552	17 719	29 629	12 073	20 218	+67,5

Джерело: складено автором з використанням додатків Г-П

Завдяки позитивній динаміці продуктивності праці як в натуральних, так і вартісних показниках, компанія вийшла на дохід від реалізації в розмірі 657 429 тис. грн, що на 25,4% більше, ніж у 2021 році. Отже, чистий прибуток ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» у 2022 році становив 20 218 тис. грн, що майже вдвічі перевищує показник попереднього року (67,5%).

Абсолютна і відносна динаміка результатів діяльності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за 5 років прорахована у табл. 2.2.

Динаміка основних фінансово-економічних показників діяльності ПОГ

«АПВТ «Фірма Ласка» за останні 5 років демонструє, що обсяги виробництва зменшились на 53,2%. Це пов'язано як із різким зменшенням попиту на продукцію, так і вимушеним згортанням виробництва на окупованих територіях

Таблиця 2.2

Абсолютна і відносна динаміка показників діяльності

ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»

№	Показники	Од. вим.	2018	2022	Абсолютна динаміка	Відносна динаміка, %
1.	Обсяги виробництва	т	15 096,1	7 066,4	-8 029,7	-53,2
		тис. грн	629 191,9	838 178,6	+208 986,7	+33,2
2.	Реалізована продукція	т	15 433,3	6 858,5	-8 574,8	-55,5
		тис. грн	907 778	793 476	-114 301,6	-12,6
3.	Собівартість продукції	тис. грн	513 617	510 814	-2,803	-0,5
4.	Вартість основних фондів	тис. грн	59 017	54 914	-4,103	-7,0
5.	Середньооблікова чисельність	осіб	1110	584	-526	-47,4
6.	Продуктивність праці	т	13,6	12,1	-1,5	-11,0
		тис. грн	701,8	1 435,23	+733,43	у 2,04 рази
7.	Фонд оплати праці	тис. грн	86 923,1	172 431,3	+85 508,2	у 1,9 рази
8.	Середньомісячна заробітна плата	грн	6 525,76	16 825,9	+10 300,14	у 2,6 рази
9.	Дохід від реалізації	тис. грн	689 925	657 429	-32 496	-4,7
10.	Чистий прибуток	тис. грн	22 552	20 218	-2 334	-10,4

Джерело: складено автором з використанням додатків Г, Д, К, П

Зовнішні фактори негативно вплинули на чисельність працівників: показник значно скоротився протягом вказаного періоду більше ніж вдвічі на 526 осіб (47,4%).

Продуктивність праці показала зменшення у натуральних вимірниках (тонах) на 11%, або на 1,5 тони. Проте річний виробіток у вартісних показниках виріс на 733,43 тис. грн в розрахунку на одного зайнятого працівника.

В економіці підприємств прийнято порівнювати темпи зростання

продуктивності праці із темпами зростання заробітної плати. Це здійснюється з метою виявлення негативних тенденцій проїдання отриманого прибутку. За досліджуваний період ці показники на ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» зростали майже однаковими темпами, хоча для підприємства важливо, щоб швидшими темпами зростала продуктивність праці у порівнянні із середньорічною заробітною платою.

Фонд оплати праці зріс в 1,9 рази, що є результатом збільшення середньомісячної заробітної плати та компенсацій у 2,6 рази.

Загальний дохід від реалізації вказує на тенденцію до зменшення. Особливо помітно дохід просів у 2021 році і становив 52 7860 тис. грн, що становить 76,5% від розміру доходу 2018 року.

Внаслідок негативної динаміки доходу від реалізації зменшився і чистий прибуток. Найменшим цей показник був у 2021 році і становив 12 073 тис. грн. Проте менеджмент компанії змінив стратегію ведення бізнесу у напрямку оптимізації витрат та ефективнішого ведення бізнесу. Результатом стало зростання чистого прибутку у 2022 році до 20 218 тис. грн.

Отже, детальний аналіз результатів діяльності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за 2018-2022рр. дозволяє зробити висновок, що підприємство зазнало відчутних складнощів протягом досліджуваного періоду під впливом переважно зовнішніх чинників та форс-мажорних обставин (таких, як пандемія і воєнні дії). Це в першу чергу негативно вплинуло на абсолютні обсяги виробництва та реалізації продукції. Скорочення даних показників зафіксовано у 2 рази, що свідчить про негативні тенденції наближення підприємства до зони ризику втрати платоспроможності і ймовірності банкрутства. Для того, щоб перевірити дану гіпотезу, у підрозділі 2.2. кваліфікаційної роботи, ми проведемо оцінку ймовірності настання банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» на підставі фінансової звітності підприємства за 2018-2022 роки.

2.2. Застосування моделей оцінки ймовірності банкрутства в практичній діяльності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»

Для того, щоб прогнози банкрутства і можливості його попередження були більш обґрунтованими, науковці рекомендують комплексно використовувати одночасно кілька методів прогнозування ймовірності банкрутства підприємства, що дозволяє значно підвищити ступінь вірогідності отриманих результатів.

Для виявлення ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» ми використаємо моделі, описані у РОЗДІЛІ 1 кваліфікаційної роботи, завдяки яким з'ясуємо доцільність використання зазначених моделей прогнозування банкрутства підприємства в сучасних умовах господарювання по роках досліджуваного періоду (2018-2022рр.), порівняємо точність і узгодженість оцінок. Дані для розрахунків буде взято з фінансової звітності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка», а саме: форми №1 балансу (Звіту про фінансові результати) та форми №2 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) [додатки Г-П].

Опис результатів оцінки ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за моделлю Альтмана отримані для розрахунків за формулою 1.2 виглядає наступним чином:

1. Для визначення коефіцієнта X_1 по кожному із досліджуваних років ми спочатку визначили величину власного оборотного капіталу шляхом віднімання від величини всього власного капіталу (рядок 1495 Балансу (Звіту про фінансові результати)) величини необоротних активів (рядок 1095 Балансу (Звіту про фінансові результати)). Потім отриману різницю поділили на величину всього активів (рядок 1300 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

2. Для визначення коефіцієнта X_2 ми ділили величину нерозподіленого прибутку (рядок 1420 Балансу (Звіту про фінансові результати)) на величину всього активів (рядок 1300 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

3. Для визначення коефіцієнта X_3 ми ділили величину прибутку до виплати

відсотків (рядок 2290 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)) на величину всього активів (рядок 1300 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

4. Для визначення коефіцієнта X_4 ми ділили величину всього власного капіталу (рядок 1495 Балансу (Звіту про фінансові результати)) на величину всіх зобов'язань (рядок 1900 Балансу (Звіту про фінансові результати)) – рядок 1495 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

5. Для визначення коефіцієнта X_5 ми ділили величину чистого доходу (рядок 2350 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)) на величину всього активів (рядок 1300 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

Загальна оцінка ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за моделлю Альтмана згідно формули 1.2 по досліджуваних роках дорівнює:

$$U_{2018} = 0,717 \times 0,302 + 0,847 \times 0,296 + 3,107 \times 0,175 + \\ + 0,42 \times 2,096 + 0,995 \times 0,143 = 2,034$$

$$U_{2019} = 0,717 \times 0,101 + 0,847 \times 0,323 + 3,107 \times 0,103 + \\ + 0,42 \times 1,521 + 0,995 \times 0,083 = 1,387$$

$$U_{2020} = 0,717 \times 0,266 + 0,847 \times 0,390 + 3,107 \times 0,165 + \\ + 0,42 \times 1,944 + 0,995 \times 0,133 = 1,983$$

$$U_{2021} = 0,717 \times 0,553 + 0,847 \times 0,546 + 3,107 \times 0,073 + \\ + 0,42 \times 4,817 + 0,995 \times 0,057 = 3,166$$

$$U_{2022} = 0,717 \times 0,413 + 0,847 \times 0,411 + 3,107 \times 0,082 \\ + 0,42 \times 1,515 + 0,995 \times 0,065 = 1,6$$

Результати розрахунків зведені у таблицю 2.3.

Враховуючи, що при значенні $U < 1,23$ підприємство визнається банкрутом, при значенні U у діапазоні від 1,23 до 2,89 ситуація вважається невизначеною і зберігається висока ймовірність банкрутства, а значення U понад 2,9 властиве стабільним та фінансово стійким компаніям (дуже низька ймовірність банкрутства), можемо констатувати, що протягом всіх досліджуваних років, крім 2021 року, ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за

фінансовими показниками діяльності постійно знаходилась у стані наближеному до банкрутства. У 2021 році фінансовий стан досліджуваного підприємства за моделлю Альтмана характеризується як стабільний і стійкий.

Таблиця 2.3.

**Оцінка ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»
за моделлю Альтмана**

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
X_1	0,302	0,101	0,266	0,553	0,413
X_2	0,296	0,323	0,390	0,546	0,411
X_3	0,175	0,103	0,165	0,073	0,082
X_4	2,096	1,521	1,944	4,817	1,515
X_5	0,143	0,083	0,133	0,057	0,065
U	2,034	1,387	1,983	3,166	1,6

Джерело: складена автором на підставі даних фінансової звітності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»

Наступною моделлю, за якою ми провели оцінку ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» є модель Спрінгейта. Вона має вигляд, окреслений формулою 1.3 і повторює деякі показники з моделі Альтмана, що значно спрощує наступні розрахунки.

Опис результатів оцінки ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за моделлю Спрінгейта отримані для розрахунків за формулою 1.3 виглядає наступним чином:

1. Для визначення коефіцієнта X_1 по кожному із досліджуваних років ми спочатку визначили величину власного оборотного капіталу шляхом віднімання від величини всього власного капіталу (рядок 1495 Балансу (Звіту про фінансові результати)) величини необоротних активів (рядок 1095 Балансу (Звіту про фінансові результати)). Потім отриману різницю поділили на величину всього активів (рядок 1300 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

2. Для визначення коефіцієнта X_2 ми знаходили відношення величини прибутку до виплати відсотків (рядок 2290 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)) до величини всього активів (рядок 1300 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

4. Для визначення коефіцієнта X_3 ми ділили величину прибутку до оподаткування (рядок 2290 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)) на величину поточних зобов'язань (рядок 1695 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

5. Для визначення коефіцієнта X_4 ми знаходили відношення величини чистого доходу (рядок 2350 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)) до величини всього активів (рядок 1300 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

Загальна оцінка ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за моделлю Спрінгейта згідно формули 1.3 по досліджуваних роках дорівнює:

$$U_{2018} = 1,03 \times 0,302 + 3,07 \times 0,175 + 0,66 \times 0,543 + 0,4 \times 0,143 = 1,264$$

$$U_{2019} = 1,03 \times 0,101 + 3,07 \times 0,103 + 0,66 \times 0,260 + 0,4 \times 0,083 = 0,625$$

$$U_{2020} = 1,03 \times 0,266 + 3,07 \times 0,165 + 0,66 \times 0,486 + 0,4 \times 0,133 = 1,155$$

$$U_{2021} = 1,03 \times 0,553 + 3,07 \times 0,073 + 0,66 \times 0,427 + 0,4 \times 0,057 = 1,098$$

$$U_{2022} = 1,03 \times 0,413 + 3,07 \times 0,082 + 0,66 \times 0,207 + 0,4 \times 0,065 = 0,840$$

Результати розрахунків зведені у таблицю 2.4.

Таблиця 2.4.

**Оцінка ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»
за моделлю Спрінгейта**

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
X_1	0,302	0,101	0,266	0,553	0,413
X_2	0,175	0,103	0,165	0,073	0,082
X_3	0,543	0,260	0,486	0,427	0,207
X_4	0,143	0,083	0,133	0,057	0,065
U	1,264	0,625	1,155	1,098	0,840

Джерело: складена автором на підставі даних фінансової звітності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»

Якщо для досліджуваного підприємства критерій U у формулі (1.2) $< 0,862$ то підприємство – потенційний банкрут, якщо $U > 2,451$, то загроза банкрутства мінімальна і підприємство є фінансово надійним. При значенні U у діапазоні від

0,862 до 2,451 на думку Спрінгейта підприємство функціонує відносно нормально, проте ситуація вважається невизначеною.

Отже за моделлю Спрінгейта ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за фінансовими показниками діяльності у 2019 та 2022 році була потенційним банкрутом, а у 2018, 2020 та 2021 роках знаходилась в стані невизначеності і потребувала додаткових аналітичних досліджень ймовірності настання банкрутства попри відносно нормальні показники діяльності.

Моделю Ліса, за якою ми теж провели оцінку ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» є більш збалансованою і акцентує увагу на рівень прибутковості діяльності, рентабельність активів підприємства, структуру активів та джерел їх фінансування.

Опис результатів оцінки ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за моделлю Ліса, отримані для розрахунків за формулою 1.4 виглядає наступним чином:

1. Для визначення коефіцієнта X_1 по кожному із досліджуваних років ми визначили співвідношення величини всіх оборотних активів (рядок 1195 Балансу (Звіту про фінансові результати)) до величини всього активів (рядок 1300 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

2. Для визначення коефіцієнта X_2 ми ділили величину операційного прибутку (рядок 2190 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)) на величину всього активів (рядок 1300 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

3. Для визначення коефіцієнта X_3 ми визначили співвідношення величини нерозподіленого прибутку (рядок 1420 Балансу (Звіту про фінансові результати)) до величини всього активів (рядок 1300 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

4. Для визначення коефіцієнта X_4 ми ділили величину всього власного капіталу (рядок 1495 Балансу (Звіту про фінансові результати)) на величину всіх зобов'язань (рядок 1900 Балансу (Звіту про фінансові результати)) – рядок 1495 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

Загальна оцінка ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за моделлю Ліса згідно формули 1.4 по досліджуваних роках дорівнює:

$$U_{2018} = 0,063 \times 0,625 + 0,092 \times 0,321 + 0,057 \times 0,296 + 0,001 \times 2,096 = 0,088$$

$$U_{2019} = 0,063 \times 0,498 + 0,092 \times 0,192 + 0,057 \times 0,323 + 0,001 \times 1,521 = 0,069$$

$$U_{2020} = 0,063 \times 0,605 + 0,092 \times 0,329 + 0,057 \times 0,390 + 0,001 \times 1,944 = 0,092$$

$$U_{2021} = 0,063 \times 0,725 + 0,092 \times 1,121 + 0,057 \times 0,546 + 0,001 \times 4,817 = 0,185$$

$$U_{2022} = 0,063 \times 0,810 + 0,092 \times 0,022 + 0,057 \times 0,411 + 0,001 \times 1,515 = 0,078$$

Результати розрахунків зведені у таблицю 2.5.

Таблиця 2.5.

**Оцінка ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»
за моделлю Ліса**

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
X ₁	0,625	0,498	0,605	0,725	0,810
X ₂	0,321	0,192	0,329	0,121	0,022
X ₃	0,296	0,323	0,390	0,546	0,411
X ₄	2,096	1,521	1,944	4,817	1,515
U	0,088	0,069	0,092	0,185	0,078

Джерело: складена автором на підставі даних фінансової звітності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»

Граничне значення ймовірності банкрутства за моделлю Ліса складає 0,037. Чим більшим є значення U, тим вища платоспроможність підприємства.

Отже, за моделлю Ліса ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за фінансовими показниками діяльності у 2018-2022 роках мало достатній рівень платоспроможності. Максимальним рівень платоспроможності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» був у 2021 році, мінімальним – у 2019 році.

Моделі Альтмана, Спрінгейта та Ліса оцінюють ймовірність банкрутства підприємства на основі показників ділової активності та рентабельності, котрі домінують як за кількісним складом, так і за важливістю впливу на достовірність оцінки за розрахунками. Одночасне використання цих трьох моделей, безумовно, дозволяє підвищити ступінь вірогідності результатів і дає підстави

однозначно стверджувати про відсутність ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» була лише у 2021 році.

Проводити оцінку ймовірності настання банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» на основі дискримінантного аналізу за моделлю Таффлера і Тішоу ми не будемо, оскільки акції досліджуваного нами підприємства не котируються на фондових біржах.

Проте, для чистоти експерименту і перевірки дієвості західних моделей для оцінки ймовірності банкрутства вітчизняних підприємств на прикладі ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» ми провели діагностику банкрутства досліджуваного підприємства за моделлю українського вченого О. Терещенка.

Опис результатів оцінки ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за моделлю Терещенка отримані для розрахунків за формулою 1.6 виглядає наступним чином:

1. Для визначення коефіцієнта X_1 по кожному із досліджуваних років ми знаходили співвідношення величини грошових надходжень (рядок 1165 Балансу (Звіту про фінансові результати)) до величини зобов'язань (рядок 1595 + рядок 1695 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

2. Коефіцієнт X_2 ми визначаємо шляхом ділення валюти балансу (рядок 1300 Балансу (Звіту про фінансові результати)) на величину зобов'язань (рядок 1595 + рядок 1695 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

3. Для визначення коефіцієнта X_3 ми знаходили співвідношення чистого прибутку (рядок 2350 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)) до середньорічної суми активів (рядок 1300 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

4. Для визначення коефіцієнта X_4 ми ділили величину прибутку (рядок 2350 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)) на величину чистого доходу від реалізації продукції (рядок 2000 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)).

5. Для визначення коефіцієнта X_5 ми знаходили співвідношення виробничих запасів (рядок 1101 Балансу (Звіту про фінансові результати)) до

чистого доходу від реалізації продукції (рядок 2000 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)).

6. Коефіцієнт X_6 ми визначаємо як співвідношення чистого доходу від реалізації продукції (рядок 2000 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)) до основного капіталу (рядок 1595 + рядок 1095 Балансу (Звіту про фінансові результати)).

Загальна оцінка ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за моделлю Терещенка згідно формули 1.6 по досліджуваних роках дорівнює:

$$U_{2018} = 1,5 \times 0,007 + 0,08 \times 3,096 + 10 \times 0,143 + 5 \times 0,033 + \\ + 0,3 \times 0,022 + 0,1 \times 11,960 = 3,056$$

$$U_{2019} = 1,5 \times 0,109 + 0,08 \times 2,521 + 10 \times 0,083 + 5 \times 0,023 + \\ + 0,3 \times 0,022 + 0,1 \times 7,073 = 2,024$$

$$U_{2020} = 1,5 \times 0,030 + 0,08 \times 2,944 + 10 \times 0,133 + 5 \times 0,048 + \\ + 0,3 \times 0,033 + 0,1 \times 7,017 = 2,562$$

$$U_{2021} = 1,5 \times 0,737 + 0,08 \times 5,817 + 10 \times 0,057 + 5 \times 0,023 + \\ + 0,3 \times 0,035 + 0,1 \times 9,011 = 3,168$$

$$U_{2022} = 1,5 \times 0,185 + 0,08 \times 2,515 + 10 \times 0,065 + 5 \times 0,031 + \\ + 0,3 \times 0,128 + 0,1 \times 11,074 = 2,430$$

Результати розрахунків зведені у таблицю 2.6.

Таблиця 2.6.

**Оцінка ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»
за моделлю Терещенка**

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
X_1	0,007	0,109	0,030	0,737	0,185
X_2	3,096	2,521	2,944	5,817	2,515
X_3	0,143	0,083	0,133	0,057	0,065
X_4	0,033	0,023	0,048	0,023	0,031
X_5	0,022	0,022	0,033	0,035	0,128
X_6	11,690	7,073	7,017	9,011	11,074
U	3,056	2,024	2,562	3,168	2,430

Джерело: складена автором на підставі даних фінансової звітності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»

На думку Терещенка, «якщо $U > 2$, підприємству банкрутство не загрожує; якщо $1 < U < 2$, фінансова стійкість підприємства порушена; однак, якщо вчасно вжити заходів щодо банкрутства, банкрутство не загрозовуватиме; якщо $0 < U < 1$, існує загроза банкрутства при відсутності заходів щодо санації; якщо $U < 0$, підприємство вже майже збанкрутіле» [26].

Отже, згідно отриманих результатів оцінки ймовірності банкрутства за моделлю Терещенка, яка враховує всі складові фінансового стану: ліквідність, прибутковість, оборотність, структуру власності, капіталу ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» за фінансовими показниками діяльності у 2018-2022 роках банкрутство не загрозовувало і фінансова стійкість жодного року не була порушена.

За абсолютними показниками ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка», найбільше значення фінансової стійкості було у 2021 році, а найменше – у 2019.

За підсумками оціночних моделей ми побудували матрицю ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» у 2018-2022 роках (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7

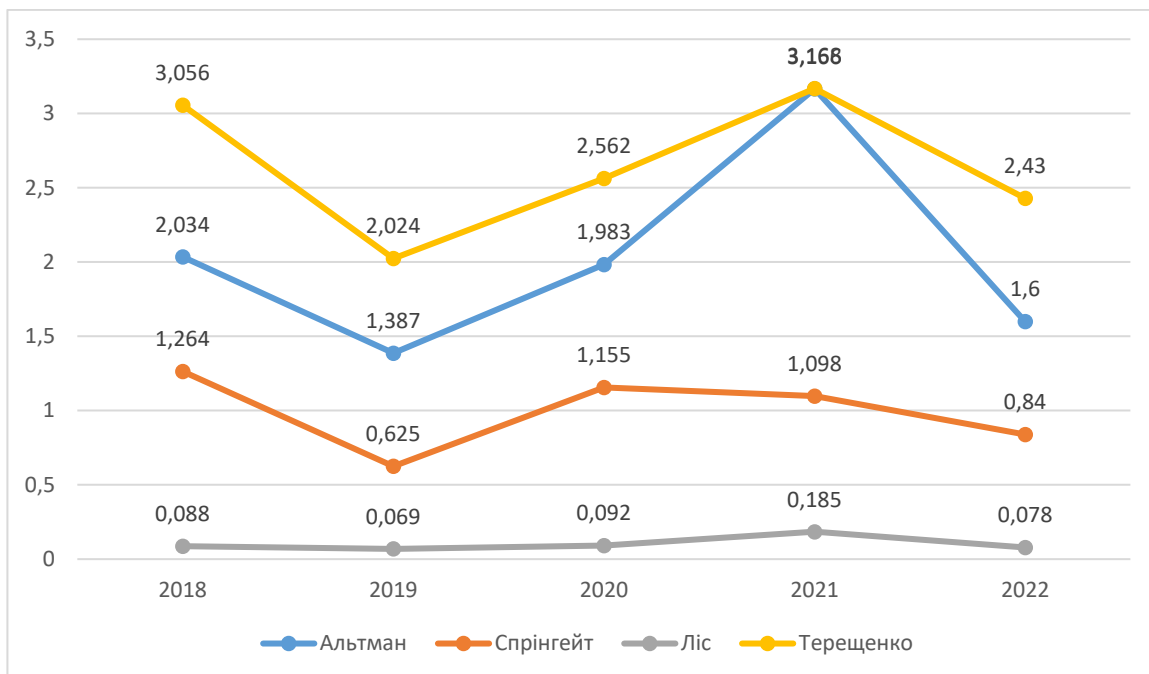
**Матриця ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»
у 2018-2022 роках**

Показник U	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Альтман	2,034	1,387	1,983	3,166	1,6
Спрінгейт	1,264	0,625	1,155	1,098	0,840
Ліс	0,088	0,069	0,092	0,185	0,078
Терещенко	3,056	2,024	2,562	3,168	2,430

Джерело: складена автором на підставі даних оціночних моделей ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»

Як бачимо з таблиці 2.6 оціночні показники за всіма моделями оцінки ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» зійшлися лише по одному 2021 року. У 2018 і 2020 роках співпали результати оцінки за моделями Спрінгейта, Ліса і Терещенка, у 2019 і 2022 роках – за моделями Ліса і Терещенка.

На підставі матриці ймовірності банкрутства нами побудовано графіки динаміки показників оцінки ймовірності банкрутства ПОГ АПВТ «Фірма Ласка» у 2018-2022 роках (див. рис. 2.2).

**Рис. 2.2. Динаміка показників оцінки ймовірності банкрутства
ПОГ АПВТ «Фірма Ласка» у 2018-2022 роках**

Джерело: побудовано автором за даними таблиці 2.6.

Тож, за результатами оцінки ми отримали підтвердження неефективності використання лише якоїсь однієї моделі оцінки ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства. Також ми побачили, що для того щоб прогноз був більш обґрунтованим і реалістичним, необхідно використовувати одночасно кілька методів оцінки ймовірності банкрутства підприємства, що дозволить значно підвищити ступінь вірогідності отриманих результатів. Крім того, проблема достовірності і ефективності оцінки ймовірності банкрутства для окремого підприємства полягає, з одного боку, у відсутності загальновизнаної універсальної методики, з іншого, в тому, що наявні методики орієнтовані в основному на встановлення вже факту або входження в зону ризику, або стану

невизначеності, або вже самого банкрутства, з усіма негативним наслідками цих процесів.

Різні значення оцінки ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» підтвердили відсутність єдиного підходу до оцінки ймовірності банкрутства підприємств як до елементу прогнозування і необхідність розробки і впровадження на вітчизняних підприємствах системи прогнозування і попередження банкрутства, яка за рахунок саме своєчасної і точної попередньої оцінки їх фінансового стану дасть змогу власникам і керівникам підприємств уникнути входження навіть в зону ризику банкрутства, не кажучи вже про негативні прояви фактичного настання неплатоспроможності.

РОЗДІЛ 3

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ І ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА НА ПОГ «АПВТ «ФІРМА ЛАСКА»

3.1. Ключові передумови розробки і запровадження на підприємстві системи прогнозування і попередження банкрутства

Система прогнозування і попередження банкрутства - це комплексний підхід та інструментарій, які дозволяють визначати можливість фінансових труднощів та неплатоспроможності підприємства на ранніх етапах і розробляти стратегії для їх подолання. Ця система використовує аналіз фінансових показників, економічних чинників та ризиків для раннього виявлення кризових ситуацій та запобігання банкрутству.

До етапів запровадження системи прогнозування і попередження банкрутства на підприємстві потрібно віднести:

1. Аналіз і вибір методології. Необхідно обрати методи та підходи, що найкраще відповідають конкретним потребам підприємства з використанням фінансових коефіцієнтів, економічних прогнозів, аналітики ринків.

2. Збір та обробка даних. Необхідно забезпечити систематичний та точний збір фінансових та економічних даних з використанням сучасних інформаційних технологій для ефективної обробки та аналізу даних.

3. Розробка прогностичних моделей. Необхідно використовувати математичні моделі, що враховують ключові показники та фактори, які вказують на фінансові ризики, статистичні методи, машинне навчання та інші аналітичні інструменти.

4. Визначення порогових значень і критеріїв тривожності. Необхідно встановити чіткі показники, які вказують на ризик банкрутства і розробити систему тривожності для реагування на негативні зміни.

5. Імплементация та навчання персоналу. Необхідно запровадити систему в робочий процес, інтегрувати з іншими управлінськими системами і

забезпечити навчання персоналу для коректного використання та розуміння результатів.

6. Постійне вдосконалення. Необхідно визначити періодичність перегляду та оновлення системи з урахуванням реакції на зміни в економічному оточенні та коригуванні стратегії прогнозування.

Такі етапи запровадження відіграватимуть ключову роль у створенні новаторської та ефективної системи прогнозування та попередження банкрутства, яка складатиметься з двох стратегій: прогнозової і попереджувальної.

До прогнозної стратегії, які можна врахувати при розробці системи прогнозування та попередження банкрутства ми пропонуємо віднести наступні:

1. Стратегії фінансового планування.

1.1. *Бюджетування.* Ретельно розроблений фінансовий бюджет може служити як інструмент для порівняння фактичних результатів з прогнозованими та вчасного виявлення відхилень.

1.2. *Управління обіговими коштами.* Забезпечення належного рівня ліквідності та ефективне управління оборотними коштами може запобігти проблемам з платоспроможністю.

2. Стратегії ризик-орієнтованого управління.

2.1. *Аналіз ризиків.* Систематичний аналіз ризиків, пов'язаних з економічними, фінансовими та ринковими факторами, може допомогти виявити потенційні загрози для стійкості підприємства.

2.2. *Страховання.* Використання страхових продуктів для захисту від фінансових втрат внаслідок непередбачуваних подій.

3. Стратегії стратегічного управління:

3.1. *Диверсифікація.* Розгляд можливостей диверсифікації бізнесу, щоб зменшити ризики, пов'язані з конкретною галуззю або ринком.

3.2. *Партнерство та синергія.* Встановлення стратегічних партнерств та використання синергій може покращити конкурентоспроможність та стійкість підприємства.

4. Стратегії управління кризовими ситуаціями.

4.1. *Створення плану управління кризовими ситуаціями.* Підготовка до можливих кризових ситуацій та розробка детального плану дій для їх подолання.

4.2. *Участь зацікавлених сторін.* Залучення клієнтів, постачальників та інших стейкхолдерів до процесу прийняття рішень у кризових умовах.

5. Стратегії оновлення та інновацій.

5.1. *Технологічні інновації.* Впровадження новітніх технологій може підвищити ефективність та конкурентоспроможність підприємства.

5.2. *Адаптація до ринкових тенденцій.* Розробка продукції або послуг, що відповідають сучасним ринковим вимогам.

Важливо враховувати, що жодна стратегія не є універсальною, і ефективність буде залежати від конкретних умов та особливостей підприємства. Комбінування декількох стратегій може забезпечити більший ефект та допомогти підприємству попереджувати банкрутство.

Попередження банкрутства на ранніх стадіях кризи вимагає вдосконалених методів та ретельного моніторингу різних аспектів фінансової діяльності підприємства. Ось кілька ключових попереджувальних стратегій, які потрібно врахувати при запровадженні на підприємстві системи прогнозування і попередження банкрутства:

1. Фінансовий аналіз:

1.1. *Ліквідність та оборотні кошти:* Спостереження за рівнем ліквідності та забезпечення належного рівня оборотних коштів.

1.2. *Динаміка прибутковості:* Аналіз тенденцій прибутковості та виявлення елементів, які можуть вплинути на зниження прибутку.

2. Оперативне управління:

2.1. *Контроль витрат:* Зменшення непродуктивних витрат та оптимізація фінансових процесів.

2.2. *Управління запасами:* Ефективне управління запасами для зниження затрат та оптимізації оборотних коштів.

3. Моніторинг ринкових та конкурентних факторів:

3.1. *Аналіз ринкових тенденцій*: Визначення змін в споживчому попиті та ринкових умовах.

3.2. *Конкурентний аналіз*: Спостереження за діяльністю конкурентів та адаптація стратегій для підтримки конкурентоспроможності.

4. Ризик-орієнтовані стратегії:

4.1. *Аналіз кредитоспроможності клієнтів*: Перевірка фінансового стану та платоспроможності ключових клієнтів.

4.2. *Резервування фінансових ресурсів*: Створення резервів для подолання фінансових труднощів.

5. Взаємодія із зацікавленими сторонами:

5.1. *Комунікація з банками та кредиторами*: Інформування зацікавлених сторін про діяльність та плани на майбутнє.

5.2. *Діалог з постачальниками*: Пошук оптимальних рішень та гнучких умов співпраці.

6. Впровадження систем попередження:

6.1. *Аналітичні інструменти*: Використання аналітичних інструментів та програм для розпізнавання змін у фінансовому стані.

6.2. *Метрики ризику*: Визначення ключових метрик, що вказують на можливість фінансових проблем.

7. Розробка сценаріїв та стратегій вирішення кризових ситуацій:

7.1. *Плани дій*: Розробка докладних планів дій для різних кризових сценаріїв.

7.2. *Тестування стратегій*: Періодичне тестування ефективності стратегій управління кризовими ситуаціями.

Ці стратегії мають на меті не тільки виявлення відхилень у фінансовій діяльності, але й активне реагування на них на ранніх стадіях, забезпечуючи попередження банкрутства та збереження фінансової стійкості підприємства.

Розпізнавання банкрутства на ранній стадії вимагає уважного аналізу різних аспектів діяльності підприємства. Ось деякі ознаки та показники, які можуть свідчити про можливі проблеми та стати сигналами ризику на ранній

стадії:

1. Фінансові труднощі:
 - 1.1. Зменшення прибутковості.
 - 1.2. Збільшення заборгованості та недооцінена кредитоспроможність.
 - 1.3. Нестабільність грошових потоків та оборотних коштів.
2. Неефективне управління ресурсами:
 - 2.1. Зростання витрат та зниження ефективності виробництва.
 - 2.2. Погіршення управління запасами та кредиторською заборгованістю.
3. Конфлікти та зміни в команді:
 - 3.1. Зменшення мотивації та залученості персоналу.
 - 3.2. Збільшення числа конфліктів та зміни управлінського складу.
4. Зміни на ринку та конкуренції:
 - 4.1. Втрата ринкової позиції та клієнтів.
 - 4.2. Зростання конкуренції та падіння цін на ринку.
5. Юридичні проблеми:
 - 5.1. Збільшення судових позовів та юридичних проблем.
 - 5.2. Порухення правил та нормативів
6. Стосунки з банками та кредиторами:
 - 6.1. Збільшення витрат на обслуговування кредитів та погіршення умов кредитування.
 - 6.2. Відмова банків або зменшення обсягів кредитування.
7. Забезпечення та активи:
 - 7.1. Зменшення ринкової вартості активів.
 - 7.2. Проблеми зі збереженням або продажем основних засобів.
8. Фактори ризику в галузі:
 - 8.1. Зміни в галузевих тенденціях та технологіях.
 - 8.2. Втрата конкурентоспроможності через застарілість або неефективність продукції.
9. Динаміка ринкових показників:
 - 9.1. Зміни в попиті та пропозиції на ринку.

9.2. Зменшення обсягів продажу та прибутку.

10. Погіршення репутації:

10.1. Зменшення довіри клієнтів та партнерів.

10.2. Негативний вплив від гласності в соціальних мережах та ЗМІ.

Підприємства повинні систематично вивчати ці аспекти та вчасно реагувати на будь-які ознаки проблем. Ефективна система моніторингу і реагування на ризики може допомогти вирішити проблеми на ранніх етапах та запобігти розвитку банкрутства.

Це загальний підхід, і конкретні стратегії можуть змінюватися в залежності від галузі, ринкових умов і внутрішнього потенціалу підприємства, проте система прогнозування і попередження банкрутства повинна включати всі обов'язкові елементи для ефективного виявлення та управління фінансовими ризиками. Ці елементи утворюють комплексний підхід до системи прогнозування і попередження банкрутства, що дозволяє підприємству бути більш відповідальним у фінансовому управлінні та ризик-орієнтованим.

Отже, як ми переконалися, система прогнозування і попередження банкрутства підприємства повинна бути комплексною та враховувати різноманітні аспекти фінансової діяльності підприємства, гнучкою і реагувати на зміни в зовнішньому середовищі та внутрішніх процесах підприємства, мати прогнозні стратегії вирішення проблем та стратегії раннього попередження банкрутства для забезпечення фінансової стійкості. Тож, розглянемо ключові складові системи:

1. Фінансовий аналіз.

1.1. *Аналіз звітності.* Ретельне вивчення фінансових звітів, балансу та звітності про прибуток і збитки допомагає виявити тенденції та ризики у фінансовій діяльності.

1.2. *Динаміка ключових показників.* Спостереження за змінами у таких показниках, як ліквідність, рентабельність, покриття витрат, прибутковість для вчасного виявлення можливих ризиків.

2. Оцінка ризиків.

2.1. *Аналіз зовнішнього середовища:* Врахування впливу макроекономічних та інших зовнішніх факторів, таких як економічні коливання, законодавство та політичні події на фінансову стабільність підприємства.

2.2. *Сегментація ризиків:* Визначення конкретних видів ризиків (ринковий, кредитний, операційний) і розробка стратегій їх мінімізації.

3. Тенденції розвитку:

3.1. *Прогнозування ринкових та галузевих тенденцій:* Вивчення і прогнозування тенденцій у відповідних галузях і ринках для адаптації стратегій.

3.2. *Аналіз інновацій:* Врахування можливих змін у технологіях та інноваціях, які можуть вплинути на конкурентоспроможність.

4. Стратегії вирішення проблем:

4.1. *Плани дій при кризі:* Розробка конкретних стратегій та заходів для подолання фінансових труднощів у випадку кризи.

4.2. *Тестування сценаріїв:* Регулярне тестування ефективності стратегій управління кризовими ситуаціями для забезпечення їх придатності до застосування.

5. Моніторинг ключових показників:

5.1. *Регулярний аналіз:* Систематичний моніторинг ключових фінансових показників, таких як рівень ліквідності, заборгованість, оборотність коштів та порівняння їх із визначеними стандартами.

5.2. *Система тривоги:* Встановлення автоматизованої системи тривоги та сигналів для оперативного реагування на відхилення.

6. Комунікація із зацікавленими сторонами:

6.1. *Взаємодія з фінансовими партнерами:* Підтримка активної комунікації з банками, кредиторами, інвесторами та іншими фінансовими партнерами та узгодження можливих рішень.

6.2. *Залучення експертів:* Залучення фінансових консультантів та експертів для об'єктивної оцінки ситуації.

7. Запобігання виникненню кризи:

7.1. *Ефективне управління ресурсами:* Забезпечення оптимального

використання та управління фінансовими, людськими та матеріальними ресурсами.

7.2. *Адаптація стратегій*: Здатність адаптувати стратегії до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

8. Плани і прогнози удосконалення на ранніх етапах кризи:

8.1. Розробка та впровадження планів удосконалення фінансової стійкості та управлінських процесів.

8.2. Розвинута система раннього виявлення можливих кризових ситуацій.

8.3. Аналіз альтернативних сценаріїв та варіантів вирішення проблем.

9. Моделі і аналітика:

9.1. Використання фінансових моделей і аналітики для прогнозування можливих варіантів розвитку подій.

9.2. Моделі оцінки ймовірності банкрутства для різних сценаріїв.

10. Ефективні інструменти виявлення проблем - використання спеціалізованих інструментів та програм для ефективного виявлення потенційних проблем.

3.2. Розробка і запровадження системи прогнозування і попередження банкрутства на ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка»

На думку автора, питання прогнозування та попередження банкрутства підприємств за нестабільних і кризових умов розвитку економіки, залишаються сьогодні частково невирішеними і потребують подальших розробок та удосконалень. Зокрема, мова йде про те, що ймовірність банкрутства підприємства краще діагностувати на ранніх стадіях і попередити банкрутство шляхом недопущення початку розвитку кризових явищ. Ніж потім застосовувати методи антикризового управління, ризик-менеджменту, санаційного управління, реінжинірингу, реорганізації, реструктуризації тощо.

У сучасних ринкових умовах для нормального існування підприємства

необхідне створення такої системи управління, яка чітко реагувала б на часті зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, розвиток і конкурентоспроможність партнерів, створення оптимальних трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, своєчасне прийняття управлінських рішень оперативного і стратегічного значення. Саме для запобігання розвитку на підприємстві кризових явищ слід запроваджувати відповідну і адекватну реальним соціально-економічним процесам систему прогнозування і попередження банкрутства підприємства, яка закликає сприяти функціонуванню в умовах підвищеного ризику і загроз і представляє собою спеціальну фінансово-аналітичну систему, яка інформує керівництво про потенційні ризики і загрози, приховані обставини чи потенційні шанси, які можуть вплинути на результати діяльності підприємства. Завданням системи прогнозування і попередження банкрутства є завчасне виявлення ознак кризових явищ та ризиків і загроз банкрутства.

Іншими словами, розробка і запровадження на підприємстві системи прогнозування і попередження банкрутства є об'єктивною необхідністю для успішного і стабільного розвитку та функціонування будь-якого підприємства в сучасних умовах розвитку економіки.

ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» не є виключенням, тож з метою прогнозування потенційних ризиків і загроз, виявлення ознак кризових явищ та недопущення її банкрутства, пропонуємо запровадити на даному підприємстві систему прогнозування і попередження банкрутства, зображену на рис. 3.1.

Як бачимо з рис. 3.1 система прогнозування і попередження банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» складається з двох підсистем, кожна з яких, виходячи з їх назв має своє функціональне призначення та способи реалізації. Це підсистеми прогнозування і попередження.

За визначеннями М.П. Войнаренка та І.В. Троц, «підсистема прогнозування банкрутства передбачає здійснення комплексу заходів, що сприяють недопущенню до критичного стану діяльності підприємства, і як наслідку до банкрутства; а підсистема попередження банкрутства передбачає

застосування комплексу заходів щодо визначення ймовірності банкрутства підприємств та своєчасному інформуванні керівництва про потенційні загрози та ризику» [7].

**Рис. 3.1. Система прогнозування і попередження банкрутства
ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» та її складові елементи**

Джерело: побудовано автором

Прогнозування банкрутства – це аналіз і тенденції змін фінансової стійкості підприємства, а також процес передбачення можливості його неплатоспроможності.

Під змістом прогнозування банкрутства будемо мати на увазі передбачення майбутнього стану внутрішнього і зовнішнього середовища ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка», яке включає:

1. Аналіз фінансового стану за допомогою детального розгляду фінансових звітів для оцінки рівня активів, пасивів, прибутковості та ліквідності,

а також визначення рівня стабільності підприємства за умови використання коефіцієнтів ліквідності, активів, заборгованості тощо.

2. Економічно-ринковий аналіз, який містить аналіз ринкових тенденцій та змін в економічному оточенні і їх вплив на результати діяльності підприємства.

3. Аналіз короткострокових і довгострокових зобов'язань та ліквідності (здатності погасити поточні зобов'язання).

4. Вивчення конкурентного середовища (позиції підприємства у порівнянні з конкурентами) та оцінка придатності і ефективності стратегій розвитку та управління.

5. Використання дієвих моделей та технічних інструментів передбачення, зокрема статистичних моделей на основі використання математичних підходів для прогнозування фінансових показників та сучасних технологій для збору та обробки даних.

6. Процес прийняття управлінських рішень, який включає розробку стратегій і рекомендацій для управління ризиками (управлінські рекомендації) та розробку альтернативних сценаріїв розвитку подій (сценарійне планування).

Прогнозування банкрутства повинно стати для ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» постійним процесом, що дозволяє адаптуватися підприємству до змін у фінансовому, економічному та ринковому середовищі.

Завданнями прогнозування є: формування прогнозу розвитку суб'єкта господарювання шляхом дослідження тенденцій його теперішнього розвитку; передбачення та оцінювання можливих негативних сценаріїв діяльності підприємства, які можуть призвести до його неплатоспроможності і втрати ліквідності. Основні завдання прогнозування банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» полягають у наступному:

1. Оцінка фінансового здоров'я:
 - аналіз фінансових звітів та коефіцієнтів для оцінки стабільності підприємства;
 - виявлення показників, які свідчать про можливість фінансових

труднощів.

2. Прогнозування майбутніх фінансових показників:
 - використання різних методів (статистичних, економетричних) для прогнозування ключових фінансових параметрів;
 - аналіз тенденцій та виявлення потенційних ризиків.
3. Виявлення факторів ризику:
 - аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища для виявлення чинників, які можуть призвести до банкрутства;
 - оцінка впливу економічних, соціальних, політичних та інших факторів на діяльність підприємства.
4. Створення сценаріїв розвитку подій:
 - розробка альтернативних сценаріїв для визначення можливих шляхів розвитку ситуації;
 - аналіз варіантів та їх вплив на фінансовий стан.
5. Управлінські рекомендації:
 - висування конкретних рекомендацій для управління ризиками та уникнення банкрутства.
 - розробка стратегій збереження фінансової стабільності.
6. Моніторинг та корекція прогнозу:
 - систематичний моніторинг фінансових показників підприємства;
 - вчасна корекція прогнозів на основі нової інформації та змін у ситуації.
7. Залучення інформаційних технологій - використання сучасних технологій та програмного забезпечення для автоматизації процесів аналізу та прогнозування.

Таким чином, призначення підсистеми прогнозування банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» полягає в обґрунтуванні кількісних та якісних змін розвитку досліджуваного підприємства у майбутньому, а також альтернативних способів досягнення очікуваного стану.

До елементів підсилення підсистеми прогнозування банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» на нашу думку (див. рис. 3.1) слід віднести діагностику,

моніторинг і планування.

Діагностику ми пропонуємо розглядати як систему цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення параметрів розвитку підприємства, завданням якого є аналіз фінансового стану, безбитковості, матеріальних і фінансових потоків, оцінку ризику та ймовірності виникнення банкрутства за відповідними моделями, включаючи відстеження та оцінку ключових сфер діяльності підприємства. Діагностика банкрутства - це процес системного аналізу та оцінки фінансового стану підприємства з метою виявлення ознак, які можуть свідчити про надходження у критичний стан або загрозу банкрутства.

Під моніторингом маємо на увазі систематичне та безперервне спостереження за фінансовим станом підприємства та оперативну оцінку результатів діяльності, спостереження за процесами і тенденціями, які протікають в зовнішньому та внутрішньому середовищі досліджуваного підприємства, головним призначенням яких є своєчасна оцінка виникаючих кризових явищ.

З позицій запровадження на ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» системи прогнозування та попередження банкрутства, діагностика та моніторинг - це два різних, але взаємопов'язаних підходи до вивчення фінансового стану досліджуваного підприємства з метою попередження кризових ситуацій. Ось їхні основні відмінності:

1. Мета та спрямованість:
 - Діагностика банкрутства зазвичай використовується для проведення глибокого аналізу фінансового стану, виявлення факторів ризику та розробки стратегій попередження банкрутства.
 - Моніторинг банкрутства орієнтований на систематичне стеження за фінансовими показниками в реальному часі для виявлення змін, побудови прогнозів та вжиття вчасних заходів.
2. Періодичність:
 - Діагностика банкрутства проводитиметься періодично або як реакція на погіршення ключових показників підприємства.

- Моніторинг банкрутства передбачає постійне спостереження, а час втручання може бути визначений на основі встановлених критеріїв.

3. Глибина аналізу:

- Діагностика банкрутства включає глибокий аналіз фінансових звітів, ринкових умов, ділового середовища та інших аспектів.

- Моніторинг банкрутства фокусується на нагляді за ключовими показниками без глибокого аналізу.

4. Системність:

- Діагностика банкрутства зазвичай є планованою, прогножною та системною діяльністю, охоплюючи всі аспекти діяльності підприємства.

- Моніторинг банкрутства може бути менш формалізованим, але вимагає постійної уваги до змін у фінансових показниках.

5. Взаємодія із зацікавленими сторонами:

- Діагностика банкрутства часто використовується для інформування внутрішнього керівництва, акціонерів та кредиторів.

- Моніторинг банкрутства може включати інформування менеджменту, але також може використовуватися фахівцями з ризик-менеджменту.

Обидва підходи є важливими для забезпечення фінансової стабільності підприємства, проте діагностика банкрутства частіше використовується як стратегічний інструмент, а моніторинг банкрутства - як оперативний.

Планування - це ключовий аспект ефективного управління підприємством, яке включає в себе формулювання мети, визначення стратегій та розробку конкретних дій для досягнення цих цілей. Завдання планування ми пропонуємо розглянути в контексті стратегічного, тактичного і оперативного планування, бюджетування, управління ризиками, моніторингу і оцінки.

1. Стратегічне планування:

1.1. Задача - визначення довгострокових цілей і напрямків розвитку підприємства.

1.2. Дії - розробка стратегічних ініціатив, аналіз ринку, визначення конкурентних переваг.

2. Тактичне планування:

2.1. Задача - оптимізація діяльності для досягнення середньострокових цілей.

2.2. Дії - розробка тактичних планів, ресурсне планування, управління проектами.

3. Оперативне планування:

3.1. Задача - забезпечення щоденного функціонування підприємства.

3.2. Дії - розробка робочих графіків, розподіл ресурсів, управління виробництвом.

4. Бюджетування:

4.1. Задача - визначення фінансових ресурсів і їх розподіл.

4.2. Дії - розробка бюджетів, контроль за використанням фінансів, аналіз фінансової ефективності.

5. Сценарне планування:

5.1. Задача - підготовка до можливих змін у зовнішньому середовищі.

5.2. Дії - розробка альтернативних сценаріїв, оцінка впливу ризиків, прийняття заздалегідь розроблених стратегій.

6. Управління ризиками:

6.1. Задача - мінімізація негативного впливу невизначеності на підприємство.

6.2. Дії - аналіз ризиків, розробка стратегій управління ризиками, моніторинг ризиків.

7. Планування кадрових ресурсів:

7.1. Задача - забезпечення підприємства достатньою та кваліфікованою робочою силою.

7.2. Дії - розробка планів найму, тренінгів, управління трудовими ресурсами.

8. Моніторинг і оцінка:

8.1. Задача - слідкування за виконанням планів та внесення коректив при необхідності.

8.2. Дії - збір та аналіз даних, порівняння результатів з планами, внесення змін у стратегії.

Загальна мета планування - забезпечення координованого та системного управління ресурсами підприємства для досягнення стратегічних цілей.

Отже підсистема прогнозування дає нам можливість передбачення можливих подій та тенденцій на основі аналізу даних та інформації. Прогнозування визначає, що може статися в майбутньому, враховуючи поточний стан речей.

Систематичною діяльністю, спрямованою на уникнення негативних подій або зменшення їхнього впливу на результати діяльності підприємства, яка включає в себе конкретні заходи та стратегії для запобігання небажаним ситуаціям, ми вважаємо процес попередження банкрутства.

До підсистеми попередження банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» ми пропонуємо віднести контролінг і управління фінансово-економічною безпекою (див. рис. 3.1).

Контролінг – це система управлінсько-економічних методів і інструментів, які спрямовані на забезпечення контролю і планування діяльності підприємства для досягнення стратегічних цілей та підтримки управлінських рішень.

Завдання контролінгу полягає у виявленні проблем і коректуванні діяльності підприємства до того, як ці проблеми переростуть в кризу за допомогою:

1. Аналізу фінансового стану (контролінг визначає параметри, що свідчать про фінансовий стан підприємства і може включати аналіз фінансових звітів, розрахунків ключових показників).

2. Раннього виявлення кризових ознак (контролінг спрямований на раннє виявлення ознак, які можуть свідчити про можливу кризу або банкрутство і може включати аналіз факторів, таких як погіршення фінансових показників, зменшення прибутковості тощо).

3. Аналізу ризиків (контролінг допомагає визначити і проаналізувати різноманітні ризики (фінансові, економічні, ринкові), які можуть впливати на

фінансову стійкість підприємства).

4. Корекції стратегій (якщо контролінг виявляє негативні тенденції або ризики, він допомагає розробити додаткові заходи для поліпшення фінансового стану).

5. Оцінки ефективності заходів (контролінг виконує роль в оцінці ефективності вжитих заходів для попередження банкрутства).

6. Управління фінансовими ресурсами (контролінг допомагає ефективно управляти фінансовими ресурсами, визначаючи оптимальний спосіб їх використання для максимізації стійкості підприємства).

7. Створення системи внутрішнього контролю (контролінг сприяє впровадженню ефективної системи внутрішнього контролю, яка допомагає запобігти фінансовим зловживанням та помилкам).

Контролінг є невід'ємною частиною управління підприємством, головним призначення якої є створення гарантій виконання планів і попередження виникнення кризових ситуацій та банкрутства підприємства.

Управління фінансово-економічною безпекою (УФЕБ) є комплексом заходів і методів, спрямованих на забезпечення фінансової стійкості, захист від фінансових ризиків і збереження економічної безпеки підприємства.

Завданнями управління фінансово-економічною безпекою є: забезпечення фінансової стійкості та незалежності; забезпечення високого конкурентного статусу; підвищення ефективності менеджменту; оптимізація використання потенціалу підприємства; мінімізація руйнівного впливу зовнішнього середовища; забезпечення функціонування підприємства у межах правового поля; захист власної комерційної таємниці.

Призначення управління фінансово-економічною безпекою полягає у гарантіях стабільного і максимально ефективного функціонування підприємства та перспектив його розвитку через:

1. Захист від ризиків - забезпечення захисту підприємства від різних фінансових ризиків, таких як кредитний ризик, ризик ліквідності, ринковий ризик тощо.

2. Збереження стабільності - забезпечення фінансової стабільності підприємства в умовах змін на ринку та економічних умов.

3. Ефективне використання ресурсів - оптимізація використання фінансових ресурсів для досягнення стратегічних цілей підприємства.

4. Забезпечення ліквідності - забезпечення належного рівня ліквідності для вчасного виконання фінансових зобов'язань.

5. Підвищення конкурентоспроможності - збільшення конкурентоспроможності підприємства за рахунок ефективного управління фінансами.

Таким чином, ми підтвердили готовність до запровадження на ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» власної системи прогнозування і попередження банкрутства, яка покликана створити сприятливі умови для ефективної господарської діяльності підприємства, сприяти своєчасному виявленню і нівелюванню дії ринкових ризиків і загроз. Запропонована система прогнозування і попередження банкрутства підприємства - це комплекс випереджувальних заходів щодо завчасного виявлення кризових явищ, ризиків і загроз, оцінки ймовірності банкрутства за допомогою групи дієвих моделей та завчасного запобігання і недопущення фінансово-економічної кризи на підприємстві, наслідком якої є його банкрутство.

Для того, щоб система прогнозування і попередження банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» забезпечила своєчасну реакцію на появу кризових явищ на підприємстві і запобігала їх появі у майбутньому, вона повинна обов'язково включати в себе: систематичний та безперервний моніторинг діяльності підприємства в динаміці змін; постійний порівняльний аналіз та фінансовий аудит результатів діяльності підприємства за останні 3-5 років; проведення фінансового аналізу з використанням дієвих моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємств.

ВИСНОВКИ

За сучасних умов розвитку економіки питання банкрутства підприємств постає особливо гостро через зростання кількості збиткових підприємств, нестабільні умови господарювання, недосконалість законодавчої бази.

Фінансова нестабільність підприємства (банкрутство) може призвести до серйозних фінансових проблем для його партнерів - успішних підприємств, які через це втрачають свій потенціал для економічного зростання країни; фінансово нестабільне підприємство (банкрут) утруднює формування доходів державного бюджету та позабюджетних фондів; такі підприємства знижують загальну рентабельність капіталу, оскільки не використовують ефективно ресурси, які їм надано в товарній та грошовій формах; такі підприємства припиняють свою діяльність і сприяють зменшенню кількості робочих місць та зайнятих у суспільному виробництві.

Банкрутство підприємства є вже фінальним етапом кризового стану підприємства. Тому, важливим є розпізнавання ранніх симптомів кризового стану підприємства, постійний моніторинг сукупності показників діяльності підприємства, які здатні сигналізувати наближення такого стану.

Проблема банкрутства залишається актуальною, незважаючи на багатий науковий досвід, і вимагає розгляду багатьох питань, які досі не вирішені. Саме тому потрібні подальші дослідження питань прогнозування та попередження банкрутства підприємств у нестабільних і кризових умовах економічного розвитку. Зокрема, мова йде про виявлення ймовірності банкрутства підприємства на ранніх етапах і запобігання (попередження) його настанню шляхом усунення кризових факторів. Це краще, ніж потім використовувати методи антикризового управління, ризик-менеджменту, санаційного управління, реінжинірингу, реорганізації, реструктуризації та інші.

Оцінка ймовірності банкрутства підприємства буде більш точною за умов дотримання наступних принципів:

— використання в аналізі як кількісних, так і якісних показників, які

вказують на можливу небезпеку банкрутства господарських суб'єктів;

- врахування специфіки економічних циклів в конкретній галузі при виявленні ознак кризи на підприємстві;

- опір на світовий досвід у розробці методів діагностики банкрутства вітчизняних підприємств;

- застосування комплексного інтегрального підходу до оцінки фінансового стану підприємств, які мають фінансові проблеми у своїй діяльності;

- одночасне застосування декількох методів оцінки ймовірності банкрутства підприємства, що допоможе значно підвищити достовірність прогнозних результатів.

На основі звітності ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» у кваліфікаційній роботі було проведено комплексний аналіз фінансового стану підприємства за період 2018-2022рр. за основними показниками ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності, прибутковості, ділової активності, майнового стану та зроблено відповідні висновки: у досліджуваних роках підприємство було рентабельним, баланс підприємства є абсолютно ліквідним, показники фінансової стійкості протягом досліджуваного періоду завжди відповідали нормативним значенням і за показниками фінансової звітності підприємство є прибутковим.

Для покращення фінансової діяльності ПОГ АПВТ «Фірма Ласка» та уникнення банкрутства ПОГ АПВТ «Фірма Ласка», потрібно: мобілізувати внутрішні резерви; знайти приховані резерви, тобто ту частину капіталу, яка не відображається у балансі; визначити оптимальне співвідношення між власним і позиковим капіталом; поліпшити якість та конкурентоспроможність продукції та послуг, які виробляє та надає підприємство; швидше впроваджувати результати науково-технічного прогресу у практику підприємства; оцінювати вплив чинників внутрішнього та зовнішнього середовища.

Дискримінантний аналіз - це важливий інструмент системи раннього попередження банкрутства підприємств та спосіб його прогнозування. Його суть

полягає в тому, що за допомогою математично-статистичних методів створюється функція та розраховується інтегральний показник, який дозволяє з високою ймовірністю передбачити банкрутство господарського суб'єкта.

Зокрема, для виявлення ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» у кваліфікаційній роботі використано моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємства відомих закордонних і вітчизняних дослідників, таких як Е. Альтман, Г. Спрінгейт, Р. Ліс та О. Терещенко, завдяки яким з'ясовано доцільність використання зазначених моделей прогнозування банкрутства підприємства в сучасних умовах господарювання по роках досліджуваного періоду (2018-2022рр.) зроблено порівняльний аналіз достовірності результатів.

За абсолютними показниками ймовірності банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка», найбільше значення фінансової стійкості було у 2021 році, а найменше – у 2019.

Проблема прогнозування ймовірності банкрутства для ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» полягає в тому, що наявні методики орієнтовані в основному на встановлення факту неспроможності тоді, коли ознаки банкрутства підприємства вже в наявності. Таким чином не спрацьовує попереджувальна функція оцінки ймовірності банкрутства підприємства.

Таким чином, після ретельного аналізу методів оцінки ймовірності банкрутства підприємства та результатів такої оцінки на досліджуваному підприємстві стала очевидною необхідність створення і запровадження системи прогнозування та попередження банкрутства, яка дозволила б посилити ймовірнісний фінансовий інструментарій для передбачення можливих ризиків та управління фінансовою стійкістю підприємства.

Формування такої системи має на меті: попередження фінансових труднощів, ефективне управління ризиками, оптимізацію фінансового плану, забезпечення стійкого розвитку, підтримання роботи підприємства в умовах підвищеного ризику і загроз, інформування керівництва про потенційні ризики і загрози, приховані обставини чи потенційні можливості, які можуть вплинути на результати діяльності підприємства.

Завданням системи прогнозування і попередження банкрутства є саме якомого раннє виявлення ознак кризових явищ та ризиків і загроз банкрутства. Так система має бути адаптованою до частих змін внутрішнього і зовнішнього середовища, розвитку і конкуренції партнерів, оптимізації трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, своєчасного прийняття управлінських рішень оперативного і стратегічного характеру. Для того, щоб ефективно передбачати і попереджувати банкрутство, система повинна мати такі складові: регулярний та неперервний контроль за діяльністю підприємства в умовах змін; безперервний аналіз та фінансову перевірку результатів діяльності підприємства протягом останніх 3-5 років; виконання фінансового аналізу за допомогою ефективних моделей прогнозування та попередження банкрутства підприємств.

ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» не є виключенням, тож з метою прогнозування потенційних ризиків і загроз, виявлення ознак кризових явищ та недопущення банкрутства, нами запропоновано запровадження на ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» системи прогнозування і попередження банкрутства, яка складається з двох підсистем, кожна з яких, виходячи з їх назв має своє функціональне призначення та способи реалізації. Це підсистеми прогнозування і попередження.

До елементів підсилення підсистеми прогнозування банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» ми віднесли діагностику, моніторинг і планування. До підсистеми попередження банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» ми запропонували віднести контролінг і управління фінансово-економічною безпекою.

Запропонована система прогнозування і попередження банкрутства ПОГ «АПВТ «Фірма Ласка» виступає комплексом випереджувальних заходів щодо завчасного виявлення кризових явищ, ризиків і загроз, оцінки ймовірності банкрутства за допомогою групи дієвих моделей та завчасного запобігання і недопущення фінансово-економічної кризи на підприємстві, наслідком якої є його банкрутство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова А. С., Духніч О. В. Основні причини банкрутства підприємств України та заходи по запобіганню їх неплатоспроможності. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 1092-1095.
2. Барановська О. М. Аналіз фінансового стану як інструмент запобігання кризі та виведення підприємства з неї. *Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*. 2008. № 12. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vpabia/2008_12/stat/UDK%20334.htm.pdf
3. Берест М. М., Тимошенко А. П. Критичний аналіз змісту економічної категорії банкрутство. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 69-72.
4. Благодетєлева-Вовк С. Л. Управління фінансовою санацією підприємств: навч. посібник. К.: Ніка-Центр, 2006. 248 с.
5. Бланк І. О. Управління фінансовою безпекою підприємства. 2-е вид. К.: Эльга, 2009. 645 с.
6. Власюк В. Є., Гордієнко К. О., Пшенична А. О. Оцінка ймовірності банкрутства вітчизняних підприємств (на прикладі ПАТ «Комбінат «Тепличний»). *Економіка і суспільство*. 2017. №12. С. 68-73
7. Войнаренко М. П., Троц І. В. Формування системи попередження, прогнозування і подолання банкрутства промислових підприємств. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2015. №4(20). С.272-278
8. Войнаренко М., Яременко О. Управління економічною безпекою підприємств на основі відхилень від порогових показників. *Економіст*. 2008. №12. С. 60-64.
9. Воронкова Т. Є., Рибальченко Н. П. Банкрутство підприємства та шляхи його подолання. *Міжнародний науковий журнал Інтернаука*. 2017. №2 (2). С. 39-43.
10. Господарський кодекс України: Закон від 16.01.2003 р. № 436-IV (редакція від 01.01.2020). *Верховна Рада України*. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

11. Єпіфанова І. М. Банкрутство підприємств: спектр невирішених проблем. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2017. № 1(29). С. 55-63.
12. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон від 21.10.2019 № 2597. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>
13. Колісник М. К. Фінансова санація і антикризове управління підприємством : навч. посібник. К.: Кондор, 2007. 272 с.
14. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
15. Марусяк Н. Л., Пильнюк Д. О. Банкрутство підприємства: сутність, причини та наслідки. *Економіка та суспільство*. 2021. №33.
16. Нескородева І. І., Грачова О. О. Дослідження сутності класифікаційних аспектів банкрутства підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. №41. С. 196-200
17. Олександренко І. В., Іщук Л. І. Основні причини банкрутства підприємств. *Економічний форум*. 2015. № 2. С. 222-226
18. Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д. та ін. Фінанси підприємств: підручник. 6-те вид., перероб. та допов. К. : КНЕУ, 2006. 552 с.
19. Рзаєва Т. Г., Стасюк І. В. Зарубіжні методики визначення ймовірності банкрутства підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2010. №3. С. 177-181
20. Рудика В. І., Великий Ю. М., Зьома О. Д. Економічна сутність поняття «банкрутство»: причини виникнення та наслідки на підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 18. С. 127-133
21. Сейсебаєва Н. Г., Топчанюк О. В. Методи аналізу і прогнозування банкрутства підприємств. *Молодий вчений*. 2016. № 11. С. 678-681.
22. Сковчиляс С. Аналіз ймовірності банкрутства підприємства. *Економічний аналіз*. 2008. Вип. 3(19). С. 232-234.
23. Сукрушева Г. О. Причини та наслідки банкрутства вітчизняних підприємств у сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2017. № 9. С. 682-

686.

24. Сукрушева Г. О., Папуцин В. М. Причини та наслідки банкрутства вітчизняних підприємств у сучасних умовах. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 9. С. 682-686.

25. Терещенко О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства. *Економіка України*. 2003. № 8. С. 38-44.

26. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. *Навч. посібник*. Київ: КНЕУ. 2003.

27. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: *навч. посібник*. К.: КНЕУ, 2004. 412 с.

28. Троц І. В. Система раннього попередження та реагування як спосіб виявлення загрози банкрутства підприємства. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/trots_0051.pdf

29. Троц І. В. Статистичний огляд банкрутства українських підприємств: національний і регіональний аспект. *Вісник соціально-економічних досліджень: збірник наукових праць*. 2014. Вип.3 (54). Одеський національний економічний університет. С. 170-178.

30. Троц І. В. Стратегічні напрями вирішення проблеми банкрутства на підприємстві. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2011. №6. Т. 1. С. 36-40.

31. Троц І. В. Управління ризиками та підприємстві та шляхи їх нейтралізації. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2013. №2. Т.1. С. 46-51.

32. Троц І. В. Шляхи подолання банкрутства підприємства. *Актуальні питання економічних наук: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Одеса, 8-9 червня 2012 р.). Одеса: Центр економічних досліджень та розвитку, 2012. С. 81-83.

33. Фесюра М. Ліквідація, реорганізація, банкрутство підприємства, установи, організації в сучасний період: поняття та юридична сутність. *Публічне*

право. 2013. № 1 (9). С. 310-317.

34. Хіт Роберт. Кризовий менеджмент для керівників. пер. з англ. Р.Л. Ткачук, С.М. Рябчук, Н.І. Мішеніна. К.: Всеуито, Наук. думка, 2002. 566 с.

35. Хринюк О. С., Бова В. А. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2018. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6121>

36. Череп А. В. Фінансова санація та банкрутство суб'єктів господарювання: *Навч. посібник*. К.: Кондор, 2006. 378 с.

37. Янковець Т. М., Чернюк Ю. В. Порівняння сучасних моделей діагностики ймовірності банкрутства підприємства: закордонний та вітчизняний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 20. С. 58-62.

38. Edward I. Altman, Edith Hotchkiss, Wei Wang. Corporate Financial Distress, Restructuring, and Bankruptcy. 4th edition. John Wiley and Sons. 2019. URL: https://www.perlego.com/book/996212/corporate-financial-distress-restructuring-and-bankruptcy-analyze-leveraged-finance-distressed-debt-and-bankruptcy-pdf?utm_source=google&utm_medium=cpc&campaignid=20933451054&adgroupid=162926082692&gclid=CjwKCAiAkp6tBhB5EiwANTCxlACdmbbNy70ptpyRKiKE0wsaKZNUkkOkn-JGE5mWfyZnWvWyrDfGDRoCSAEQAvD_BwE

39. Masdiantini, P. R., Made, N., & Warasniasih, S. Financial Statements and Company Bankruptcy Prediction. *JIA (Journal of Scientific Accounting)*. 2020. 5(1). P. 196–220.

40. Sybirtsev V. V., Mazhara V. A., Moskalenko V. M. Analysis of discriminant models in forecasting bankruptcy of enterprises. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: економічні науки*. 2020. №2. С. 16-24. URL: <http://econom-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3870>

ДОДАТКИ